

INHOUD

Gustave van Havre en het bezoek van Paul Kruger aan Antwerpen (1884) <i>Kristof Evers</i>	blz. 3
De dagboeken van Jan Avonts: de vakschool <i>Leo Spaepen</i>	blz. 27
Wat straatnamen vertellen (T-Z) <i>Carlo Evers</i>	blz. 40
Mededelingen	blz. 54

Niets uit deze brochure mag overgenomen of gekopieerd worden zonder schriftelijke toestemming van de auteur(s). Iedere auteur blijft verantwoordelijk voor de inhoud van zijn of haar artikel(s).

GUSTAVE VAN HAVRE EN HET BEZOEK VAN PAUL KRUGER AAN ANTWERPEN (1884)

Kristof Evers

Gustave van Havre, een politieke en culturele duizendpoot

Dat ridder Gustave van Havre (1817-1892) vandaag bij de meeste dorpsgenoten slechts bekend is door de naar hem genoemde straat, staat in schrill contrast met het aanzien dat hij genoot als burgemeester in het Wijnegem van weleer. Hij stond niet minder dan 44 jaar (1848-1892) aan het roer van de Wijnegemse politiek en gold als drijvende kracht achter de verbetering van de gemeentelijke infrastructuur.

In 1847 herrees in de huidige Oud-Gasthuistraat een nieuw rust- en verzorgingstehuis, waarvan de bouwgrond door de familie van Havre aan de gemeente geschonken werd. Voor de bouw van de nieuwe gemeenteschool (1850-1851) was Gustave van Havre bereid een deel van het beoogde perceel af te staan tegen een gunsttarief, en toen de beloofde overheidssubsidies voor de bouw van een pastorij (1870-1872) en een onderwijzerswoning (1870-1872) achterwege bleven, schoot hij de vereiste som van 13.000 frank aan de gemeente voor.

Andere projecten die gedurende van Havres burgemeesterschap tot stand kwamen, waren de oprichting van een vrije jongensschool in 1879 en de verbouwing van de kerk in 1853-1863. In 1849 werd op zijn initiatief een gemeentelijke gezondheidscommissie samengesteld, die moest waken over de algemene hygiëne. Ter bestrijding van mogelijke brandrampen drong de Wijnegemse burgervader aan op de oprichting van een nieuwe brandspuit en de

inrichting van een bijbehorende opslagplaats (1864). Tijdens zijn bewind werden ook enkele hoofdwegen gekasseid en werd een tramlijn aangelegd, maar deze laatste werken vielen niet onder gemeentelijke verantwoordelijkheid.

Ridder Gustave van Havre (1817-1892)

Daarnaast beklom burgemeester van Havre de barricaden wanneer de integriteit van de gemeente in het gedrang kwam. Zo tekende hij in 1852 tevergeefs protest aan tegen de aanleg van de Kem-pische Vaart, die het Wijnegemse grondgebied over een lengte van ruim drie kilometer doormidden sneed en waarvoor zeventien hectare landbouwgrond onteigend werd. Nog feller was hij gekant tegen de plannen van de liberale regering van Charles Rogier (1857-1868) om rond Antwerpen een fortengordel op te trekken, wat alweer gepaard ging met heel wat gedwongen gebiedsafstand. Wijnegem moest voor de bouw van Fort I (1859) ruim 33 hectare van zijn landbouwareaal opofferen. In een ultieme verzetsdaad diende de Wijnegemse burgervader in 1862 zijn ontslag in als

senator.¹ Hoewel dit niet mocht baten, verwierf burgemeester van Havre er veel respect en sympathie mee bij de dorpingen.

Als kasteelheer van het domein Kijckuit vertoonde Gustave van Havre zich opvallend veel in het openbaar, zodat hij goed wist wat er zich allemaal afspeelde onder de bevolking. Tijdens de cholera-epidemie van 1866 deed hij zijn status als man van het volk eer aan door de getroffen families te steunen met ziekenbezoeken. Als blijk van erkenning werd hij vervolgens door de Belgische Leopoldsorde gedecoreerd met het Burgerkruis 1ste klas. In 1859 benoemde harmonie De Wijngaard van Havre tot erevoorzitter, en bij het 25-jarige jubileum van zijn burgemeesterschap ontving hij van de bestuursleden een gouden gedenkteken.

Gustave van Havres politieke aspiraties reikten verder dan het gemeentelijke beleidsniveau. Van 1850 tot 1859 bekleedde hij een zitje in de Antwerpse provincieraad. Daarnaast zetelde hij in enkele bestuursorganen die zich inlieten met landbouwmateries, zoals de Antwerpse Provinciale Commissie van Landbouw, de Landbouwcommissie van het kanton Zandhoven en de administratiecommissie van de Société Agricole du Nord .

Ook op het vlak van openbare orde en veiligheid wist van Havre verscheidene functies moeiteloos met elkaar te combineren. Zo stond hij in voor de inspectie der Buurtwegen, zat hij als president de Antwerpse Militieraad voor en schopte hij het net als zijn vader tot kapitein van de Antwerpse Burgerwacht of Garde Civique.

Het hoogtepunt van zijn politieke carrière beleefde van Havre ongetwijfeld tijdens zijn mandaat als liberaal senator. Hij zetelde vanaf 1859 in de senaatscommissie van Justitie en in de commissie voor Naturalisatie, tot hij in 1862, naar aanleiding van de fortenkwestie, opstapte. Na zijn comeback in 1878 was hij tot 1884, in volle schoolstrijd, werkzaam in de commissie van het Openbaar Onderwijs.

¹ Zie over deze kwestie het artikel van Leo Spaepen, *Adieu Madame X*, in: tijdschrift HK Jan Vleminck, april 2010, p. 3-17.

Net zoals zijn professionele loopbaan werd Gustave van Havres vrijetijdsbesteding gekenmerkt door een waaier van bezigheden. Daarbij springt vooral zijn belangstelling voor de vaderlandse geschiedenis in het oog en voor de verwante hulpwetenschappen genealogie, heraldiek en penningkunde. Zijn adellijke afkomst en zijn rijke familiegeschiedenis waren daar allicht niet vreemd aan. Als bedrijvig politicus had hij echter geen tijd voor grondig opzoekwerk, dat hij daarom overliet aan enkele vooraanstaande vorsers. Hiervan getuigt zijn correspondentie met intellectuelen als de Gentse historicus en hoogleraar Constant Philippe Serrure, de liberale voorman en conservator van het Plantin-Moretus-museum Max Rooses, de stadsbibliothecaris Frans Gittens en de stadsarchivarissen Frederik Verachter en Pieter Génard.

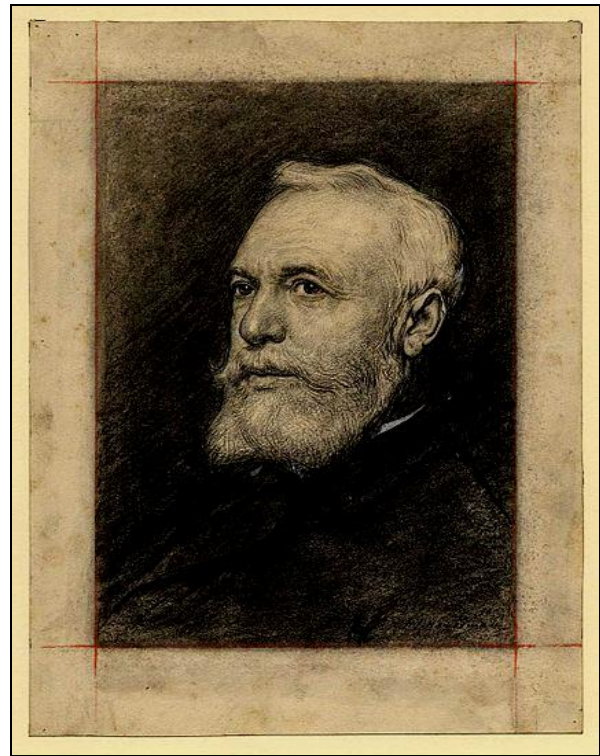
Naast zijn persoonlijke passe-temps engageerde van Havre zich ook in tal van cultuurhistorische verenigingen: de Provinciale Commissie voor de Publicatie van Graf- en Gedenkschriften, de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, de Koninklijke Academie voor Oudheidkunde van België, het Antwerps Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap en de administratiecommissie van het Museum Plantin-Moretus.

Hiermee zijn we ook aanbeland bij van Havres absolute passie: boeken. In 1877 stond hij samen met Pieter Génard en Max Rooses aan de doopvont van de *Maatschappij der Antwerpsche Bibliophielen*, waarvan hij prompt tot voorzitter werd verkozen. Deze vereniging is tot op heden gehuisvest in het Museum Plantin-Moretus en had tot doel het uitgeven van manuscripten en ongedrukte werken met betrekking tot de Antwerpse geschiedenis, alsook het herdrukken van bijzondere uitgaven. Naast zijn bestuurlijke taken werkte Gustave van Havre ook actief mee aan het publicatieprogramma. Als verwoed én vermaard bibliofiel verzamelde hij bovendien een lijvige en unieke bibliotheek die, op de vooravond van de veiling ervan in 1905, door de Franstalige Antwerpse krant *Le Matin* werd omschreven als: ... *célèbre dans*

*le monde des bibliophiles, comprend environ six milles volumes, presque tous intéressants au point de vue anversois.*²

Frans Gittens (1842-1911)

Max Rooses (1839-1914)

Toen het nieuws van de openbare verkoop bekend raakte, stelden van Havres bibliofiele vrienden Frans Gittens en Max Rooses dan ook alles in het werk om dit rijke erfgoed veilig te stellen voor het Antwerpse nageslacht. Omdat het beschikbare budget ondanks een subsidie vanwege het stadsbestuur en een reeks giften ontoereikend bleek, werd vooral gefocust op de voornaamste en zeldzaamste drukken. Uiteindelijk sleepten de kopstukken van de stadsbibliotheek en het Museum Plantin-Moretus ruim 21% van

² Dat laatste was niet gelogen, aangezien 27% van de 1.426 geveilde loten in de catalogus werd opgenomen onder de rubriek Geschiedenis en Topografie van Antwerpen. Het gros van de collectie bestond uit 16de- en 17de-eeuwse werken van befaamde Antwerpse drukkers, onder wie Christoffel Plantin, Hiëronymus Verdussen en Abraham Verhoeven. De openbare verkoop vond plaats in het gerenommeerde veilinghuis Frederik Muller & Co. te Amsterdam en werd gespreid over drie dagen. Later, in maart 1906, ging tot slot ook van Havres minder omvangrijke manuscriptenverzameling onder de hamer.

de geveilde loten in de wacht. Dit betekende het startschot voor de oprichting van het Bestendig Dotatiefonds.³

Dat de politiek en cultureel geëngageerde Gustave van Havre betrokken werd bij belangrijke evenementen lag dus voor de hand. Als politicus was hij zeer goed op de hoogte van nationale en internationale ontwikkelingen en als gefortuneerde edelman en intellectueel beschikte hij over veelvuldige contacten binnen de Antwerpse beau monde. Daarom werd hij in 1884 aangezocht om het feestelijke onthaal van de Zuid-Afrikaanse president Kruger te Antwerpen in goede banen te leiden.

In de aanloop naar Krugers intrede had een voorlopig feestcomité, geleid door de liberale flamingant Julius De Geyter, de eerste voorbereidingen op zich genomen. Op 20 maart 1884 stelde deze werkgroep Gustave van Havre aan tot voorzitter van de ontvangstcommissie van het imposant klinkende *Comiteit ter Vereering in Antwerpen van Paul Kruger, Voorzitter der Zuid-Afrikaansche Republiek en zijne Mede-Afgevaardigden*. Maar laten we eerst even stilstaan bij de ontstaansgeschiedenis van de Zuid-Afrikaanse Republiek en bij de betekenis van dit staatsbezoek voor de Belgische politiek.

Een portie Boerengeschiedenis en een vleugje liberaal flamingantisme

De kolonisatie van Zuid-Afrika begon in 1652 met de oprichting van een handelspost in Kaap de Goede Hoop door de Nederlandse

³ Na de veiling van de bibliotheek van Gustave van Havre sloegen Frans Gittens en Max Rooses de handen in elkaar voor de oprichting van het Bestendig Dotatiefonds (1905). Deze stichting had tot doel de belangrijkste typografische werken met betrekking tot de geschiedenis van Antwerpen bijeen te brengen in een permanente en publieke verzameling. Het merendeel van de fondsen was afkomstig van giften van leden en mecenasen. Vandaag berusten de collectie van het Bestendig Dotatiefonds en het gerecupereerde boekenbestand van Gustave van Havre in de Antwerpse Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience.

VOC-koopman Johan Van Riebeeck.⁴ Vanaf 1670 werd deze nederzetting gevoelig uitgebreid door een massale toestroom van Europese calvinisten uit Nederland, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië. In 1806, tijdens de Napoleontische Oorlogen, wisten de Britten de Kaapkolonie grotendeels in te palmen, en na de definitieve val van Napoleon stond koning Willem I het gebied in 1815 vrijwillig af in ruil voor de Zuidelijke Nederlanden.

De Nederlandse kolonisten, en dan vooral de strenge calvinisten, waren echter niet opgezet met het Britse regime, dat stelselmatig verlichte bestuursprincipes invoerde zoals zelfbeschikkingsrecht, godsdienstvrijheid en rassengelijkheid. Volgens de predestinatieleer was het mensenlot echter door God op voorhand bepaald, waarbij de calvinisten als uitverkoren volk een superieure positie bekleedden. Vele kolonisten hielden er dan ook een hele schare Zuid-Afrikaanse slaven op na, die niet altijd met evenveel respect behandeld werden. Toen de Britten met de proclamatie van de Slavery Abolition Act (1833) slavernij en discriminatie verboden, was voor heel wat Nederlanders de maat vol. Aangemoedigd door hun leider Piet Retief trokken ongeveer 6.000 zogeheten Boeren richting oosten om er een nieuw bestaan op te bouwen.

Deze exodus ging de geschiedenis in als *De Grote Trek* (1835-1854) en leidde uiteindelijk tot het ontstaan van de twee onafhankelijke Boerenrepublieken Transvaal (1852) en Oranje-Vrijstaat (1854). Het Nederlands was er de officiële taal, maar het werd geleidelijk overvleugeld door het Afrikaans. De autochtone bevolking werd gerespecteerd, maar was ondergeschikt aan de blanke Boeren en politiek onmondig.

⁴ De Verenigde Oost-Indische Compagnie of VOC werd in 1602 gesticht door de Noord-Nederlandse Republiek om het bijna-monopolie van de Spaanse en Portugese specerijenhandel aan banden te leggen. De VOC organiseerde talloze handelsexpedities naar het Verre Oosten, die meestal terugkeerden met kostbare ladingen peper, kruidnagel, nootmuskaat, koffie, thee, zijde en porselein. Kaap de Goede Hoop fungeerde daarbij als een belangrijke bevoorradingspost, die in de loop der jaren zou uitgroeien tot een volwaardige Europese kolonie.

Tussen Oranje-Vrijstaat en de Britse Kaapkolonie groeide na verloop van tijd een goede verstandhouding, terwijl de autoriteiten in Transvaal van geen toenadering wilden weten. Een interne machtsstrijd en samenlevingsproblemen maakten dat Transvaal, sinds 1853 ook wel de Zuid-Afrikaanse Republiek genoemd, in 1868 zonder al te veel weerstand in Britse handen viel. Ondanks een charmeoffensief om de Transvaalse autonomie te herstellen, gaf de Britse kroon geen duimbreed toe.

De frustraties en het ongenoegen bij de Boeren waren groot en culmineerden in 1880 in de Eerste Vrijheidsoorlog. Het zogenaamde *Driemanschap*, bestaande uit vicepresident Paul Kruger, commandant-generaal Piet Joubert en oud-president Marthinus Wessel Pretorius, riep Transvaal uit tot onafhankelijke republiek en liet de Britse garnizoenen omsingelen. Een poging om de Britten te ontzetten, werd door een Boerencommando in de kiem gesmoord. Ook andere Britse acties liepen op een sisser uit, en na een eclatante overwinning van generaal Smit te Amajuba werd de Eerste Vrijheidsoorlog definitief beslecht in het voordeel van de Boeren.

Met de daaropvolgende Conventie van Pretoria (1881) kreeg de Zuid-Afrikaanse Republiek haar zelfbestuur terug, al bleef haar buitenlands beleid wel ondergeschikt aan de Britse soevereiniteit. Dat was uiteraard een doorn in het oog van de Transvaalse regering. In augustus 1883 vertrok een gezantschap onder leiding van de kersverse president Paul Kruger naar Groot-Brittannië om er een versoepeling van de Britse voogdij te bepleiten. De onderhandelingen verliepen gunstig en werden afgesloten met de ondertekening van de Conventie van Londen (1884). Dit nieuwe verdrag voorzag een volledig zelfstandig Transvaal, al behield de Britse Kroon een aanzienlijke economische invloed door zijn hegemonie in de bloeiende diamant- en goudexploitatie. Na dit succes vertrok het Transvaalse gezelschap, de zogenaamde *Derde Deputatie*, op handelsmissie naar het Europese vasteland.

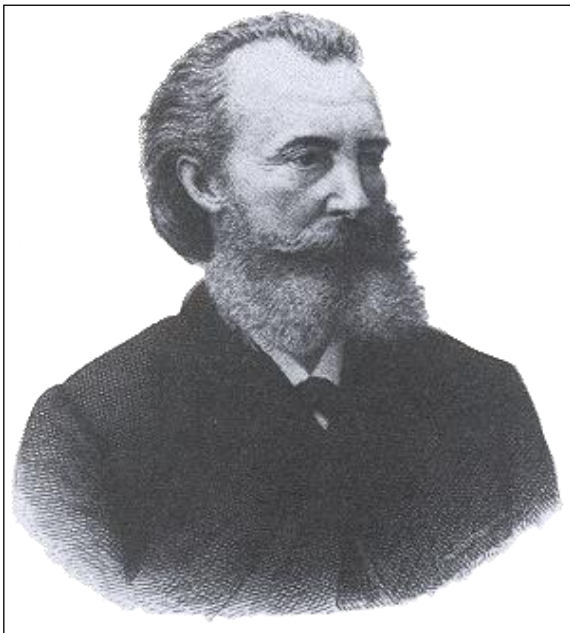
Stephanus Johannes Paulus Kruger (1825-1904), of kortweg Oom Paul, stamde uit een kroostrijke Boerenfamilie, die zich in het oosten van de Kaapkolonie gevestigd had. Toen de Britten de zelfstandigheid van de Nederlandse kolonisten aan banden trachtten te leggen, trokken de Krugers net als vele andere families verder oostwaarts. Zij hadden er vaak af te rekenen met overvallen van de lokale Zoeloestammen. Het was tijdens deze zogeheten Kafferoorlogen dat Kruger in 1852 zijn benoeming tot commandant-generaal in de wacht sleepte. In 1880 maakte hij deel uit van het Driemanschap dat de Transvaalse onafhankelijkheid afkondigde. Tijdens de daaropvolgende oorlog tegen de Britse kroon maakte Kruger zich erg verdienstelijk als onderhandelaar, en in 1883 volgde zijn proclamatie tot president van de Zuid-Afrikaanse Republiek.

Het Transvaalse reisgezelschap. Beneden links zit president Paul Kruger, naast onderwijsminister Du Toit. Boven v.l.n.r. secretaris Esselen, generaal Smit en secretaris Eloff.

De voornaamste agendapunten waren het verkrijgen van een concessie voor de aanleg van de Delagoa-spoorlijn en het sluiten van handelsakkoorden. Door het herstel van de Transvaalse autonomie hoopten de Belgische regering en het koningshuis anderzijds de goede verstandhouding en de economische samenwerking tussen beide naties nieuw leven in te blazen. Een jaar later zou echter aan al deze mooie vooruitzichten een bruusk einde komen, toen de Britse kroon de Zuid-Afrikaanse Republiek opnieuw annexeerde.

De gebeurtenissen in Transvaal lieten de Europese mogendheden dus niet onverschillig. In België waren het vooral de liberalen behorend tot de antiklerikale en pro-Vlaamse vleugel, die openlijk met de Boeren en hun onafhankelijkheidsstrijd sympathiseerden. Tot aan de Tweede Vrijheidsoorlog van 1899-1902 werd deze kleinschalige pro-Boerenbeweging grotendeels in stand gehouden door één man: Julius De Geyter (*foto*).

De Geyter (1830-1905) was als progressieve liberaal een fervent voorvechter van de hereniging van de beide Nederlanden. Nadat hij in 1866 was opgestapt bij de als te katholiek bevonden Meetingpartij, richtte hij in Antwerpen de *Liberale Vlaamsche Bond* op. In 1874 nam hij echter afscheid van de actieve politiek om zich volledig toe te leggen op de letterkunde. Als dichter en muzikschrijver riep hij de Vla-

mingen op zich tegen de invloed van de Kerk te verzetten, verwijzend naar de opstand van de geuzen tegen het Spaanse gezag. Uiteraard was de link met de revolte van de Zuid-Afrikaanse Boeren, die De Geyter als taal- en stambroeders beschouwde, snel gelegd. In navolging van de Utrechtse hoogleraar Pieter Harting verscheen in 1881 zijn drietalig manifest *De Vlamingen aan het*

Volk van Engeland, waarin hij de Britse bezetting van Transvaal stevig op de korrel nam. Deze petitie met de namen van 3.659 ondertekenaars werd overgemaakt aan het Britse parlement, dat niet echt onder de indruk was.

Een feestelijk onthaal

Zodra het nieuws bekend raakte dat het Transvaalse gezantschap na de vredesonderhandelingen in Groot-Brittannië ook Nederland en België zou aandoen, schoten de Belgische Boerensympathisanten in actie. De Geyter contacteerde zijn grote voorbeeld Pieter Harting, die als bezieler van de Nederlandse Boerenbeweging de Zuid-Afrikaanse delegatie moest warm maken voor een bezoek aan de Scheldestad.

Nadat Kruger had ingestemd, wendde De Geyter zich tot zijn culturele wapenbroeders om samen de komst van de Transvaalse president voor te bereiden. Dit leidde op 31 januari 1884 tot de vorming van een *Voorloopige Regelings-Commissie*, bestaande uit August Michiels en Flor Van der Ven, voorzitter en secretaris van het Antwerpse Willemsfonds, het Antwerpse gemeenteraadslid Thomas Markelbach, scheepsreder Willem Van Maenen en de heer François, voorzitter van het feestcomité van de Hollandse Club in Antwerpen.⁵

In maart achtte De Geyter de tijd rijp om over te gaan tot de organisatie van een permanente commissie. Om Krugers onthaal meer nationale allure te geven, werd in eerste instantie aangeklopt bij de algemeen directeur en bij alle lokale voorzitters van het Willemsfonds, te weten Julius Vuylsteke, Max Rooses (Antwerpen), Julius Hoste (Brussel), graaf Emile Moles le Bailly de Serret (Brugge), Honoré Goossens (Gent) en De Bruyn (Hasselt).

⁵ Deze exclusieve herensociëteit werd gesticht in 1879 en had tot doel de in Antwerpen wonende Nederlanders te verenigen en de band met het moederland levendig te houden. Gezien de grote affiniteit van de Nederlanders met de Zuid-Afrikaanse Republiek kon men de samenwerking met de Hollandse Club natuurlijk niet onbenut laten.

Daarnaast schreef de Voorloopige Regelings-Commissie talloze prominenten uit de politieke, culturele en sociaal-economische elite aan met de vraag zich bij het ontvangstcomité aan te sluiten. Ook Gustave van Havre ontving een dergelijk schrijven en werd vriendelijk uitgenodigd op de algemene vergadering, die op 18 maart 1884 plaatsvond in het clublokaal van de *Cercle Royal Artistique, Littéraire et Scientifique*, waar nu de Antwerpse Arenbergschouwburg is ondergebracht. Verscheidene leden van dit kunstzinnige verbond, waaronder Karel Verlat, Frans Lamorinière en Victor Lagye, hadden al aangegeven tot de feestcommissie te zullen toetreden.

Op deze kennismakingsronde bracht de Voorloopige Regelings-Commissie verslag uit over haar voorbereidende werkzaamheden en werd er voornamelijk gebrainstormd over de aanpak en de samenstelling van het definitieve comité. Twee dagen later zat men opnieuw rond de tafel en ging men over tot het opstellen van een finale lijst van alle medewerkers, die uiteraard heel wat ronkende namen uit het toenmalige Antwerpse establishment bevatte.⁶ De Voorloopige Regelings-Commissie werd herdoopt tot *Comiteit ter Vereering in Antwerpen van Paul Kruger, Voorzitter der Zuid-Afrikaansche Republiek en zijne Mede-Afgevaardigden*. Het comité bestond uit vijf werkgroepen, die elk een deel van de organisatie op zich namen. De Geyter zelf trad op als coördinator en stuurde bij waar nodig, want *In Antwerpen, ja in het geheele land heeft men van de vereering de grootste verwachting!*

Het eerste subcomité, Drukkers, was erop gericht het bezoek van president Kruger van de nodige media-aandacht te voorzien. Het verenigde naast de hoofdredacteurs van de drie liberale dagbladen *De Koophandel van Antwerpen*, *Le Précurseur* en *l'Opinion*, ook Max Rooses en Flor Van der Ven van het Willemsfonds, schoolopziener Jan Adriaensen en de Antwerpse gemeenteraadsleden Jan Van Beers en Jan Van Rijswijk.

⁶ Voor de volledige ledenlijst van het *Comiteit*: zie onderaan deze bijdrage.

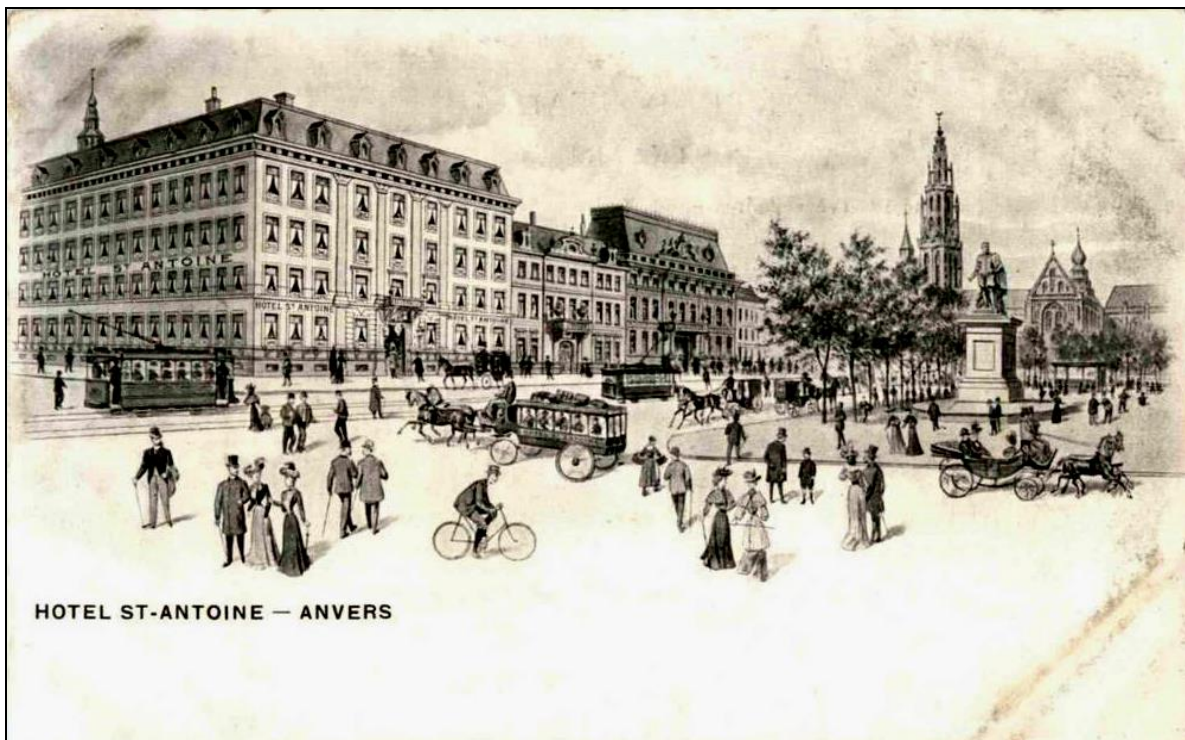
De werkgroep Banket telde tien leden, onder wie de gewezen directeur van de Nederlandsche Schouwburg Victor Driessens, de directeur van het Museum Plantin-Moretus Emmanuel Rosseels, de voorzitter van de Liberale Vlaamsche Bond Jean Florus en de kunstschilders Frans Lamorinière en Karel Verlat. Deze laatste zou voor het ontwerp van de spijskaart instaan. Voorts hield deze subcommissie zich bezig met de samenstelling van het menu, de inkleding van de banketzaal en de schikking van de tafelgasten. Alle vrijwilligers ontvingen een aantal uitnodigingen die ze onder hun entourage dienden te verspreiden. Met een toegangsprijs van minimaal 15 frank was de deelname aan het banket uiteraard een uitsluitend elitaire aangelegenheid.

De verzorging van het amusement werd toevertrouwd aan het team Muziek en Zang en het team Toneel. Met musicus Peter Benoit, dichter Jan Van Beers, toneelschrijver Frans Gittens en gewezen directeur van de Nederlandse Schouwburg Victor Driessens in hun midden waren beide werkgroepen niet aan hun proefstuk.

Het laatste maar zeker niet het minste subcomité was dat van het Feestelijk Onthaal. De Antwerpse koopman Henri Sabbe, die eveneens in de groep Banket zetelde, trad op als secretaris, terwijl Gustave van Havre het voorzitterschap kreeg toebedeeld. Andere met Wijnegem verwante commissieleden waren baron Henri van Havre en de amateurfotograaf Florent Joostens.⁷ De subcommissie

⁷ Henri van Havre (1835-1901), een verre neef van Gustave, vestigde zich na een carrière als diplomaat op het kasteeldomein De List in Schoten, dat hij in 1894 volledig liet herbouwen. Van 1881 tot 1884 vertegenwoordigde hij de liberalen in de Antwerpse provincieraad en samen met Karel Verlat zetelde hij in het bestuur van de Academie voor Schone Kunsten. Henri van Havre was trouwens goed bevriend met de gerenommeerde kunstschilder, die verscheidene portretten van hem vervaardigde. Florent Joostens (1835-1888) beleefde als zoon van de steenrijke senator-bankier Constantin Joostens een onbezorgde jeugd op het Wijnegemhof, dat in 1856 een facelift had ondergaan. Van jongs af aan kende Florent een enorme fascinatie voor de opkomende fotografie. Naast verschillende sfeerbeelden van het Wijnegemse kasteelgoed legde hij ook diverse Antwerpse stadsgezichten vast op de gevoelige plaat. Hij werd daarmee

Feestelijk Onthaal zag er in de eerste plaats op toe dat comfort en decorum van de Transvaalse delegatie piekfijn in orde waren. De voornaamste besognes betroffen de inrichting van het salonrijtuig waarmee het gezantschap vanuit Essen naar Antwerpen zou reizen, de versiering van de stationshal en van het *Hotel Saint-Antoine* waar de delegatie zou overnachten, alsook die van het traject tussen beide plaatsen. Daarnaast kreeg het team van van Havre de zorg voor een stadsexcursie en een stoomboottochtje op de Schelde toevertrouwd. Daarenboven had de Wijnegemse burgemeester ook nog een groot aandeel in de organisatie van een lezing, die werd ingericht door het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap, waarvan hij als bestuurslid deel uitmaakte.

Het voormalige hotel Saint-Antoine aan de Groenplaats.

Op 22 en 24 maart zaten alle commissieleden opnieuw bijeen voor een tussentijdse evaluatie. De samenstelling van de eretafel en de

een van de pioniers van de Belgische fotokunst. Hoewel er geen tastbare bewijzen voorhanden zijn, is het niet ondenkbaar dat de anonieme foto's van het banket aan hem kunnen toegeschreven worden. Herinneren we tot slot ook even aan het feit dat Peter Benoit veelvuldig in Wijnegem vertoefde om er zijn familie te bezoeken.

regeling van geschikt transport werden druk besproken. De Geyter had zijn oog laten vallen op de statige equipage van Gustave van Havre en hoopte dat deze zou kunnen aangewend worden voor het vervoer van de Transvaalse president. Eerder hadden ook Florent Joostens en senator Jean Baptiste Everaerts ermee ingestemd om hun koets in bruikleen te geven.

Niet alleen de beschikbaarheid van voldoende rijtuigen bleek een hot issue, maar ook over het aantal passagiers en over de volgorde van de praalstoet werd naarstig gediscussieerd. Einde maart was het draaiboek van het staatsbezoek zo goed als af en keek iedereen reikhalzend uit naar de grote dag.

Op donderdag 17 april was het dan eindelijk zover. Om vijf voor twaalf rolde de trein met de vijfkoppige delegatie de Antwerpse statie binnen.⁸ Naast president Kruger zelf waren ook diens privé-secretaris Ewald Esselen, de minister van Openbaar Onderwijs Stephanus Du Toit, generaal Nicolaas Smit en de gezantschaps-secretaris Jan Eloff meegereisd.

Het vijftal werd in de stationshal opgewacht door het voltallige stadsbestuur, alle leden van het permanente ontvangstcomité en een afvaardiging van de Hollandse Club te Antwerpen. Terwijl ze hun salonrijtuig verlieten, zette een fanfare het volkslied *Die Vierkleur van Transvaal* in en volgde een Nederlandstalige toespraak van burgemeester Leopold De Wael.

Na dit hartelijke onthaal werd het hoogwaardige bezoek naar de uitgang van het station geëscorteerd, waar tientallen rijtuigen klaarstonden. Voor elk van de vijf gasten was een aparte koets voorzien, die hen samen met de aanwezige commissieleden naar het Hotel Saint-Antoine moest brengen. Deze luxueuze residentie, gelegen aan de Groenplaats op de hoek van de Geefsstraat en de

⁸ In 1884 was er van het huidige Centraal Station nog geen sprake. Het station Antwerpen Oost was er de voorloper van en lag eveneens aan het Astridplein. Deze Ooststatie telde zeven sporen: vijf voor passagiers, een voor goederen en een voor militaire doeleinden. Bij de bouw van het station in 1854 had men al meer oog voor het comfort van de treinreizigers, die sindsdien verlost waren van de tochtige en vochtige barakken die tot dan toe hadden dienstgedaan.

Schoenmarkt, draagt thans de naam *Les Galeries Nationales* en had in 1840 een volledige renovatiebeurt ondergaan.

Zoals afgesproken nam president Kruger, samen met de eigenaar, met burgemeester De Wael en met schepen Jacques Cuylits plaats in de 'voiture' van Gustave van Havre, die in de pers werd omschreven als *un équipage de la Cour*. Daarachter volgden de rijtuigen met achtereenvolgens de heren Du Toit, Smit, Eloff en Esselen aan boord.

Onder het gejuich van de toegestroomde menigte zette de colonne zich in beweging richting het Hotel Saint-Antoine. Het parcours ving aan in de Keyserlei en liep via de Leyssstraat, de Meir, de Meirbrug en de Schoenmarkt naar het prestigieuze hotel, waar voor de gelegenheid een *Pavillon du Transvaal* was opgetrokken. De zwijgzaamheid van Kruger was zo frappant, dat burgemeester De Wael hem achteraf typeerde als *un véritable taciturne*. Bij aankomst aan het hotel ging een receptie van start, verzorgd door leden van de Hollandse Club en van de liberale flamingantenbeweging. Kort daarop begaven president Kruger en zijn metgezellen zich naar hun gastenkamers om zich wat op te frissen voor het namiddagprogramma.

Om twee uur werd de Transvaalse deputatie weer opgehaald voor een bezoek aan de Antwerpse haven en aan het stadspark, gevolgd door een rondleiding in de residentiële buurt. Daarna kreeg het gezelschap de kans om even op adem te komen en zich klaar te maken voor het diner. Dit banket ving aan om zes uur in de bestuurszaal van de *Cercle Royal Artistique, Littéraire et Scientifique*, die erg in de smaak viel omwille haar collectie van contemporaine portretten van de befaamdste wetenschappers en kunstenaars uit de voorbije eeuwen. Voorts hingen er een zestigtal historiestukken, stillevens, natuurgezichten en genretaferelen tentoongesteld *qui font de cette salle un véritable musée*, aldus de lijvige publicatie over de Wereldtentoonstelling te Antwerpen in 1885. Naar aanleiding van het hoge bezoek werd de banketzaal

volledig getooid met de vlaggen van de vier Nederlandstalige naties: België, Nederland, Oranje Vrijstaat en de Zuid-Afrikaanse Republiek.

Bij hun intrede stond de delegatie een plechtig onthaal te wachten door de ruim tweehonderd genodigden. Vervolgens werden de president en zijn medeafgevaardigden naar de eretafel begeleid, waar al enkele uitgekozen commissie- en gemeenteraadsleden hadden plaatsgenomen. De zitjes naast president Kruger waren gereserveerd voor Gustave van Havre en burgemeester De Wael.

De spijskaart van het banket.

Het souper begon met een *Nationale Soep* gevolgd door een assortiment amuses van garnaal, haring en andere zeevruchten. Daarna

kregen de gasten een buffet voorgeschoteld van tongreepjes in champagnewijn, Antwerpse ossenharst, Kempische ham in madeirasaus en doperwtjes op Vlaamse wijze. De tweede service bestond uit kreeft met lentesalade, Bredase kapoenen met waterkers en een zogeheten *Transvaalsche Kogel*. Dit alles kon worden doorgespoeld met *Romeinse Punch* en met een niet gespecificeerd wijnaanbod. Bij het dessert ten slotte had men de keuze tussen een uitgebreid gamma fruit en gebak.

Tijdens de maaltijd werden de disgenoten vergast op verscheidene themaliederden, waaronder het voor de gelegenheid gecomponeerde *In Transvaal* van Julius De Geyter en Peter Benoit, dat werd opgedragen aan de president. De opgelegde voertaal was het Nederlands, en tussen de gangen door toostte men op de triomf van de Transvaalse Republieken en op de culturele verbondenheid tussen de Nederlandstalige naties.

Lang zullen de gasten wel niet nagetafeld hebben, aangezien er de volgende dag al om tien uur een audiëntie op het programma stond. Ze vond plaats in het bovenvermelde Transvaalse paviljoen en bood aan de gevestigde culturele verenigingen en handelsmaatschappijen een uitgelezen kans om zichzelf te profileren en aan netwerking te doen.

De rest van de dag werd volledig gevuld met culturele activiteiten en met ontspanning. Om te beginnen bezocht men de zaal Leys in het Antwerpse stadhuis.⁹ Daarna kwamen het antiquiteitenmuseum in Het Steen, het museum Plantin-Moretus en het Musée de la Peinture aan de beurt. Om halfdrie stapte het Transvaalse gezantschap aan boord van *De Telegraaf*, die lag aangemeerd aan de Suikerrui, om de Antwerpse skyline en de gloednieuwe haveninfrastructuur te bezichtigen. Deze stoomboot was ter beschikking

⁹ De zaal Leys deed aanvankelijk dienst als vergaderzaal van het schepencollege en vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw als ontvangstzaal. In 1859 werd het vertrek heringericht door de architect Jos Schadde. Kunstschilder Henri Leys kreeg de opdracht o.a. de Antwerpse stadsrechten te verbeelden in vier grote genretaferelen.

gesteld door de rederij Van Maenen & Cie.¹⁰ Net voor de afvaart had bedrijfsleider Willem van Maenen de doop van drie *Eerste klasse Rhijnschepen* geleid: de *President Krüger*, de *Minister Dutoit* en de *Generaal Smit*. Na de Scheldevaart, waaraan ook de echtgenotes deelnamen, trok het hele gezelschap per koets naar de binnenstad voor een excursie langs enkele bezienswaardigheden en voor een bezoek aan de Zoo.

De Nederlandse Schouwburg aan de Kipdorpbrug.

Het avondeten geschiedde in bescheiden kring in het Hotel Saint-Antoine, terwijl men in de Nederlandsche Schouwburg alles in gereedheid bracht voor de lezing van onderwijsminister Du Toit over de geschiedenis van de Zuid-Afrikaanse Republiek en het belang van het *Genootskap van Regte Afrikaners*.¹¹ De keuze voor

¹⁰ De vennootschap Van Maenen & Cie werd in 1855 gesticht door Willem van Maenen en Louis Van den Broeck. Vanuit hun kantoor op de Van Dyckkaai verzorgden zij een regelmatige stoombootdienst tussen Antwerpen en de Nederlandse havensteden Amsterdam en Rotterdam. Later werden er ook lijnen ingelegd naar Santander en Bayonne en vervoerde de rederij ook vracht op de Rijn en naar Amerika en Australië.

¹¹ Deze taalkundige vereniging zag het levenslicht in 1875 en had tot doel het Afrikaans van zijn dialectstatus te ontdoen. De voornaamste betrachtingen van het *Genootskap van Regte Afrikaners* waren het opstellen van een Afrikaanse

deze locatie was uiteraard niet toevallig, aangezien de theaterzaal werd beschouwd als een brandpunt van het Vlaamse cultuurleven en het feestcomité de culturele verwantschap tussen Vlamingen en Boeren extra in de verf wenste te zetten.¹² De voordracht betrof een initiatief van Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap en werd voorafgegaan door een receptie.

De laatste dag stond allicht in het teken van de doorreis naar Brussel, daar er geen verdere activiteiten gepland waren. Om kwart over zes werden de Transvaalse gasten aan het Hotel Saint-Antoine opgehaald en met de voiture van Gustave van Havre naar het station gereden. Een halfuur later lieten president Kruger en zijn gevolg de Scheldestad achter zich en spoorden ze richting Brussel.

Als blijvende herinnering aan hun passage werd op 6 juni 1884 in de wijk Zurenborg een nieuwe straat ingehuldigd met de naam *Transvaalstraat*.

Ledenlijst van het Comité ter Vereering in Antwerpen van Paul Kruger, voorzitter der Zuid-Afrikaansche Republiek en zijne mede-afgevaardigden:

- ADRIAENSEN JAN (1847-1931): dichter en schoolopziener te Antwerpen
- ALLEWAERT EVARIST EDOUARD (1835-1889): schepen van Onderwijs te Antwerpen
- BENOIT PETER (1834-1901): componist en directeur van de Vlaamse muziekschool te Antwerpen
- BIART CONSTANTIN FERDINAND (1834-1888): advocaat en senator te Antwerpen
- BILLIET PAUL (1838-1918): auteur en hoofdredacteur van de liberale krant *De Koophandel van Antwerpen*

versie van de Statenbijbel en de ontwikkeling van een Afrikaanse grammatica. Stephanus Du Toit was medeoprichter en eerste voorzitter van het genootschap.

¹² In 1866 gaf het Antwerpse stadsbestuur groen licht voor de Vlaamse Schouwburg aan de Kipdorpbrug, opgetrokken in neorenaissancestijl naar een ontwerp van stadsarchitect Pieter Dens. De zaal met 1.200 zitjes moest in de jaren 1960 de baan ruimen voor de Tijsmansbuilding, ook Theaterbuilding genoemd.

- BOLLEKENS L.: hoofdambtenaar bij de Spoorweg van de Staat te Antwerpen
- BOVIE LÉONCE: koopman te Antwerpen
- DAVID JOSEPH (1835-1891): generaal van de Antwerpse Burgerwacht
- DE BRUYN: voorzitter van het Willemsfonds te Hasselt
- DE GEYTER JULIUS (1830-1905): letterkundige en directeur van de Berg van Barmhartigheid te Antwerpen
- DRIESSENS VICTOR (1821-1885): beroepsacteur en de gewezen directeur van de Nederlandsche Schouwburg te Antwerpen
- DUMOULIN EUGÈNE: hoofdredacteur van het liberale dagblad *l'Opinion* te Antwerpen
- EVERAERTS JEAN-BAPTISTE (1818-1904): bankdirecteur en senator te Antwerpen
- FLORUS JEAN (1840-1905): rentenier, provincieraadslid en voorzitter van de Liberale Vlaamsche Bond te Antwerpen
- FRANÇOIS J.W.R.: koopman en voorzitter van het feestcomité van de Hollandse Club te Antwerpen
- FREDERICQ PAUL (1850-1920): hoogleraar en ex-voorzitter van het Willemsfonds te Gent
- GITTENS FRANS (1842-1911): journalist, toneelschrijver en lid van de Antwerpse gemeenteraad
- GEETS WILLEM (1838-1919): kunstschilder en directeur van de Academie te Mechelen
- GOOSSENS HONORÉ (1837-1912): voorzitter van het Willemsfonds te Gent
- GOEMAERE ARTHUR (1841-1902): hoofdredacteur van het liberale dagblad *Le Précurseur* te Antwerpen
- GONDRY AUGUSTE (1841-1891): advocaat, hoogleraar en algemeen secretaris van het Willemsfonds
- HAEGENS GERARD (1831-1900): directeur van het stedelijk onderwijs te Antwerpen
- HANSEN CONSTANT (1833-1910): auteur en stadsbibliothecaris te Antwerpen
- HOSTE JULIUS (1848-1933): auteur, redacteur en voorzitter van het Willemsfonds te Brussel
- JOOSTENS FLORENT (1835-1888): rentenier, amateurfotograaf en kapitein van de Ruitery van de Antwerpse Burgerwacht
- LAGYE VICTOR (1825-1896): kunstschilder te Antwerpen
- LAMORINIÈRE FRANS (1828-1911): kunstschilder te Antwerpen
- LANDTMETERS L.: ambtenaar bij de Nationale Bank te Antwerpen
- LYNEN VICTOR (1834-1894): graanhandelaar te Antwerpen

- MARKELBACH THOMAS FRANS (1818-1893): lid van de Antwerpse gemeenteraad
- MICHIELS CHARLES: koopman te Antwerpen
- MOLES LE BAILLY DE SERRET EMILE (graaf van – 1834-1906): voorzitter van het Willemsfonds te Brugge
- PECHER E.: koopman te Antwerpen
- REYNDERS BISDOM S.: voorzitter van de Hollandse Club te Antwerpen
- ROOSES MAX (1839-1914): conservator van het Museum Plantin-Moretus en voorzitter van het Willemsfonds te Antwerpen
- ROSSEELS EMMANUEL (1818-1904): toneelschrijver en directeur van het Museum Plantin-Moretus
- RUYS JOHN: scheepsreder te Antwerpen
- SABBE HENRI (1837-1898): koopman te Antwerpen
- SABBE JULIUS (1846-1910): redacteur en leraar Nederlands aan het Koninklijk Atheneum van Brugge
- TELGHUYS HENRI: consul van de Argentijnse Republiek te Antwerpen
- VAN BEERS JAN (1821-1888): dichter, lid van de Antwerpse gemeenteraad en leraar aan het Koninklijk Atheneum van Antwerpen
- VAN DER TAELEN FERDINAND (1836-1889): graanhandelaar en schepen van Koophandel, Scheepvaart en Financiën te Antwerpen
- VAN DER VEN FLOR (1848-1923): secretaris van het Willemsfonds te Antwerpen
- VAN DOESLAER FRANS (1827-1914): beroepsacteur en directeur van de Nederlandsche Schouwburg te Antwerpen
- VAN GEERT KAREL (1817-1896): tuinbouwkundige en lid van de Antwerpse provincieraad
- VAN HAVRE GUSTAVE (1817-1892): rentenier, burgemeester te Wijnegem en senator te Antwerpen
- VAN HAVRE HENRI (1835-1901): rentenier en lid van de Antwerpse provincieraad
- VAN LEE MAURITS HENDRIK (°1832): afdelingshoofd van het Ministerie van Openbaar Onderwijs te Brussel
- VAN MAENEN WILLEM ALBERT: scheepsreder te Antwerpen
- VAN RIJSWIJCK JAN (1853-1906): advocaat en lid van de Antwerpse provincieraad
- VAN STRYDONCK AUGUSTE (1840-1923): commandant van de Jagers te Paard van de Antwerpse Burgerwacht
- VERLAT KAREL (1824-1980): kunstschilder en professor aan de Kunstacademie te Antwerpen
- VUYLSTEKE JULIUS (1836-1903): advocaat en algemeen voorzitter van het Willemsfonds

- WAUWERMANS HENRI EMMANUEL (1825-1902): kolonel in het Belgische leger en voorzitter van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap te Antwerpen

Archief

Privé-archief familie van Havre
Gemeenteraadsverslagen 1847-1892

Bibliografie

- BAETENS R., *Het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap van Antwerpen, 1876-1976*, Antwerpen, s.d..
- CAMBRÉ R., *De veiling-Gustave van Havre en het mecenaat ten gunste van de Stadsbibliotheek en het Museum Plantin-Moretus te Antwerpen 1905*, UA, 2008 (onuitgegeven verhandeling).
- CORRENS R., *De Vlaamse toondichter Peter Benoit en zijn familie met betrekking tot Wijnegem*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 1984 nr. 1, blz. 9-22.
- CORRENS R., *Florent Joostens (1867) fotografeerde Wijnegem*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 1991 nr. 4, blz. 109-113.
- CORRENS R., *Herrie rond de Fortvlakte (1859-1862)*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 1993 nr. 2, blz. 52-59.
- CORRENS R., *Veiling van het boekenbezit van Gustave van Havre*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 1989 nr. 1, blz. 19-24.
- COUVREUR W., *Frederik Verachter, Antwerps stadsbibliothecaris en -archivaris (1797-1870)*, Antwerpen, 1973.
- DELSAERDT P., *Bibliofilie en publiek-private samenwerking. De veiling van Havre en de start van het Bestendig Dotatiefonds, 1905*, Antwerpen, 2008.
- DE PAEPE J.-L. en RAINDORF-GÉRARD C., *Le Parlement belge 1830-1894. Données biographiques*, Bruxelles, 1996.
- DE SCHRYVER R. red. e.a., *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998.
- DE WITTE E, CRAEYBECKX J. en MEYNEN A., *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2005.
- EVERS C., *Gustave van Havre 25 jaar burgemeester*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 2002 nr. 2, blz. 41-43.
- EVERS C., *Kanaalperikelen*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 2000 nr. 3, blz. 89-96.
- EVERS C., *Wat straatnamen vertellen (R)*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 2012 nr. 2, blz. 43-50.
- EVERS C. en SPAEPEN L., *Van kosterschool tot gemeenteschool*, Wijnegem, 2001.

- GOOVAERTS A., *La famille van Havre. Histoire et généalogie*, 2 vols., Anvers, 1882.
- GORIS J.M., *België en de Boerenrepublieken. Belgisch-Zuidafrikaanse betrekkingen (ca. 1835-1895)*, Retie, 1983.
- HEYLEN S. e.a., *Geschiedenis van de provincie Antwerpen: een politieke biografie*, 2 dln., Antwerpen, 2005.
- MARTINY V.G., *L'Academie Royale d'Archéologie de Belgique trois fois jubilaire, 1842-1992*, Bruxelles, 1992.
- SPAEPEN L., *Adieu Madame X*, in: Tijdschrift HK Jan Vleminck, 2010 nr. 1, blz. 3-17.
- VOET L., *Vereeniging der Antwerpsche Bibliophielen honderd jaar 1877-1977*, in: De Gulden Passer, 56 (1978), blz. 8-19.
- WAGEMANS S., *Centraal station, spoorwegkathedraal*, Leuven, 2011.
- WUYTS J., *Bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs te Wijnegem*, Wijnegem, 1974.
- 700 jaar familie van Havre*, catalogus HK Jan Vleminck, Wijnegem, 2004

DE DAGBOEKEN (1953-1956) VAN JAN AVONTS: DE VAKSCHOOL

Leo Spaepen

Het curriculum van Jan Avonts (1921-2004) is vlug samengevat. Na zijn priesterwijding in 1948 werd de geboren Hemiksemnaar onderpastoor in Lillo, maar al na vijf jaar werd hij overgeplaatst naar Wijnegem, waar hij Frans Van Hecken opvolgde. Hij werkte er eerst onder de hoede van pastoor Emmanuel Van den Bosch en vanaf 1962 onder Jacques Schoenmaeckers. Als medeonderpastors had hij achtereenvolgens Emiel Ceulemans, Joris Horvath en Piet Gijs. In 1967 werd hij ten slotte benoemd tot pastoor van Kalmthout, een functie die hij tot 1996 bleef uitoefenen. Na zijn pensionering ging hij opnieuw in zijn geboortedorp Hemiksem wonen, waar hij in 2004 overleed.

In een map die op een of andere manier in het archief van onze heemkring is terechtgekomen, vonden we een reeks persoonlijke notities van Jan Avonts uit zijn Wijnegemse periode. Van een echt dagboek kunnen we niet spreken, wel van een vijftal losbladige bundeltjes met onregelmatig bijgehouden notities en met als titels *Geschiedenis Catechismus*, *Geschiedenis Zangkoor*, *Geschiedenis Vakschool*, *Geschiedenis Chiro* en *Geschiedenis KSA*. Dat laatste bundeltje is het dunste, want met de KSA, die proosten had uit eigen rangen, heeft Jan Avonts zich nooit veel beziggehouden. Dat over de Chiro is het uitgebreidste en samen met dat over de vakschool wellicht ook het interessantste.

Aanvankelijk (september 1953 tot mei 1954) zijn de notities met de hand geschreven, daarna met een schrijfmachine. Ze stoppen in het najaar van 1956, wat te verklaren is doordat na het overlijden van Emiel Ceulemans en de komst van Joris Horvath de pastorale taken werden herschikt. Jan Avonts promoveerde toen van tweede

tot eerste onderpastoor en kreeg de verantwoordelijkheid voor de (mannelijke) volwassenenorganisaties toebedeeld.

In deze eerste aflevering brengen we een selectie uit zijn notities over de vakschool Regina Pacis, waar onze dagboekschrijver les gaf in de vakken godsdienst en staatkundige opvoeding.

In 1921 begonnen de zustersannonciaden in Wijnegem met een vakschool in de gebouwen van de lagere meisjesschool, waar nu het Marktplaats is. Na de bominslag van november 1944 werden de 130 leerlingen voorlopig gehuisvest in het Lazaret en in kasteel Pulhof, tot ze een plaats vonden in Turnhoutsebaan 432, de zgn. 'huizen Van Pelt', schuin tegenover de vroegere locatie. De school kreeg de naam *Regina Pacis*, met zuster Alma en nadien zuster Vandeuren als directrice¹. Na herstructurering van het secundair onderwijs groeiden uit deze huishoudschool de nieuwe richtingen kleding (beroeps) en handel (technisch).

Zuster Alma met een groepje leerlingen in 1955 - Zuster Vandeuren in 2009.

In 1985 fuseerde Regina Pacis met het in 1957 opgerichte Sint-Jozefinstituut, een ASO-school met moderne humaniora die lange tijd gehuisvest was in prefabgebouwen tussen de Kerkhofstraat en

¹ Toen het klooster naast de voormalige Normalschool in 2009 werd gesloten, verhuisde Denise Vandeuren naar het moederhuis van de zustersannonciaden in Huldenberg, waar ze het archief beheerde. Lang kon ze die taak niet uitoefenen, want ze overleed in februari 2012.

de Boskantweg. Samen werden ze het *Annuntia-instituut*, dat op beide locaties gevestigd bleef. Daar kwam zelfs een derde locatie bij, toen Annuntia in 1992 de afdeling menswetenschappen van de Normaalschool overnam. De fusieoperatie werd, onder de directie van Jos Grommen en in drie fasen tussen 1993 en 2010, bezegeld met de bouw van een volledig nieuw scholencomplex.

Vandaag bestaat de afdeling kleding niet meer in Wijnegem. In 1999 sloot Annuntia zich immers aan bij de scholengemeenschap *Voorkempen*, die negen scholen groepeerd in Schoten, Wijnegem, 's-Gravenwezel en Brasschaat. De richting kleding werd toen naar het Sint-Cordula-instituut in Schoten overgeheveld, omdat er in Wijnegem niet meer voldoende leerlingen waren.

Of Jan Avonts in 1953 met volle goesting ging lesgeven, is eerder twijfelachtig. Terugblikkend op zijn loopbaan zei hij in 1999: "*Ik had gevraagd om in een parochie geplaatst te worden, want voor het onderwijs voelde ik me niet zo geschikt. Ik ben nogal klein van gestalte, en ik vreesde dat ik niet genoeg gezag zou hebben*".² Of die vrees gegrond was, kan de lezer zelf trachten af te leiden uit de dagboeknotities. Men kan zich alvast voorstellen dat godsdienst bij opgroeiende meisjes van het eerste tot het vierde jaar³ niet echt het populairste schoolvak was. Toch mogen we vermoeden dat de onderpastoor bij zijn leerlingen geen andere reputatie zal gehad hebben dan bij zijn volwassen parochianen, namelijk die van een plichtsbewust maar uiterst conservatief priester, streng in de leer maar aangenaam in de omgang. Ziehier dus de volledige tekst van het bundeltje *Geschiedenis vakschool*.⁴

² C. Evers en L.Spaepen, *Herinneringen aan Wijnegem*, Wijnegem 2000, p. 220. In dat lange interview verwijst Jan Avonts echter alleen terloops naar zijn onderwijsopdracht in Regina Pacis.

³ Het beroepsonderwijs werd in die tijd doorgaans gevolgd door leerlingen die uit het zevende en het achtste leerjaar van de lagere school kwamen. De meeste meisjes waren dus tussen 14 en 18 jaar oud.

⁴ Jan Avonts noemt in zijn notities vele namen, dikwijls van leerlingen op wier gedrag iets aan te merken viel. Omdat het echter meestal om onschuldige zaken gaat, meenden we dat het - 60 jaar later - niet meer nodig was de namen van de betrokken leerlingen weg te laten, op een drietal gevallen na.

Jan Avonts wordt ingehaald als pastoor van Kalmthout, 1967.

14 sept. 1953: Eerste les godsdienst te 11 u. in 2A: waarom moest een God mens worden om wereld te verlossen? Eerste les staatsburgerlijke opvoeding om 1.15 u. in zelfde klas, over onze kolonie. Alles loopt nogal vlot, goede aandacht. Bij 't verlaten der klas: "Dank u meneer de onderpastoor!"

22 sept.: polycopiëren van cursus staatsburgerl. opv. Ik gebruik de cursus van mijn voorganger. Gelukkig dat die er nog is!

3 okt.: polycopiëren van cursus godsdienst 3e jaar.

23 nov.: In 2A kennen ze hun les van godsdienst niet; na de middag opnieuw ondervraagd: dan wel gekend. Twee meisjes willen niet lezen uit de cursus. Eén van hen naar zuster Alma gestuurd, maar ze was niet op haar bureel. Later blijkt dat geen van beiden goed kan lezen, evenmin goed schrijven (15 jaar!).

25 nov.: Enkele vragen gesteld om persoonlijk te beantwoorden over gebeds- en sacramenteel leven (4e jaar). Mooie antwoorden gekregen.

8 dec.: Viering, met mis gevolgd door academische zitting, van Josée Cluyds, 30 jaar lerares aan vakschool, en van Febronie Wuyts, 25 jaar in 't lager onderwijs. Goede sfeer en gezellig, vrolijk, ook de zusters. Kruis van St.-Rombouts voor de gevierden. Eetmaal met kleine nummertjes.

25 jan.: Begin examina godsdienst. Na overwegingen van mijn voorganger valt het mee.

3 febr.: Juliette Celis moet rechtstaan tegen de muur achter in de klas. Ze babbelde te veel.

25 febr.: Magda Mertens alleen in 3e jaar: geen gezag. Na de middag gaan ze naar boven, veel gepraat in de klas: "Als ge kleine kinderen waart zoudt ge terug naar beneden gaan om te proberen in stilte in de klas te komen." - "Het is hier geen toneel, er moet niet gesouffleerd worden. Al is het hier een drama, want niemand kent de les."

26 febr.: "Het is wel vrijdag en markt, maar niet hier hé."

8 maart: Juliette Celis moet 1,5 blz. van staat afschrijven omwille van haar gebabbel. 's Anderendaags afgegeven: iemand anders heeft het geschreven.

29 maart: Strengere ondervraging in 2A over staat, omdat ze zoveel praatten de vorige les. Twee gestraften, les afschrijven. Liliane Augustijns: "Ik heb ze niet geleerd, ik kon ze toch niet geleerd krijgen." Meisjes gaan naar gas-kookdemonstratie.

4 mei: Retraite, ook morgen, dus geen les. Nieuwe turnzaal wordt gevloerd. Onder het verlof werd de riolering gelegd. Vraagbaak: enkele vragen schriftelijk en naamloos ter beantwoording aan mij gericht, bijvoorbeeld aangaande ouderdom van kennismaking!

1 juni: Diner in school: examen huishoudkunde, volledige menu (10 plats). Jury: mevr. Van Belle, Juffr. Cluyds, collega en ik.

Briefje met vraag van een anonieme leerling:

Waren Adam en Eva de eerste mensen? Als Adam en Eva de eerste mensen waren en zij hadden kinderen, dan moesten deze met elkaar trouwen om de wereld te bevolken. Waarom mocht dat vroeger en nu niet meer? Vanwaar komen dan de verschillende huidskleuren?

3 juni: Na de middag in het 3e jaar: luie stemming. Ik doe Rosita voorlezen om haar wakker te houden, zoals ik zelf zegde. Daarna moet Augusta Echelpoels lezen. Ze wil niet: "Ik slaap toch?" Ik laat ze doen, haar vriendinnen lachen met haar. Ik zeg "Slaap dan maar voort" en ik laat een ander lezen.

Een paar meisjes van de vakschool gaan regelmatig in groep met jongens (vooral kajotters) naar de cinema in Antwerpen. Zeer nadelig voor de KAJ-geest. Nu, tegen het einde van het trimester, zijn er al verschillende meisjes van het 3e jaar die de school verlaten om te gaan werken (Imperial, atelier enz.). De nieuwe speelzaal wordt in gebruik genomen; daar ook van schoenen verwisselen.

21 juni: Herhalingsles staatsburgerlijke opvoeding. Belangrijkste vragen worden aangeduid. Vanzelfsprekend worden dan ook alleen die vragen geleerd.

4 juli: Van 10 tot 12 tentoonstelling, ook van 2 tot 6. Om 5 en 6 uur modeshow. Veel volk. Door doop belet de modeshow bij te wonen. Om 6 uur even de mooie Mariatentoonstelling bezocht. Nog een praatje met de zusters.

7 sept.: Terug les gegeven. Ordening der klassen zoals vorig jaar.

23 sept.: Juliette Celis besproken om haar goed hart en zwakke wil: weent. De rakkers van het eerste jaar proberen te praten en te lachen. Er is kans dat ik een proefschrift en een les zal moeten maken.

28 sept.: Moeder van een der onderwijzeressen overleden. Weer zoals elk jaar is het derde jaar het moeilijkste (gedrag).

5 okt.: Geen les: de meisjes gaan naar Koekelberg voor de inhuldiging van een glasraam gegeven door de Zusters Annonciaden van Huldenberg.

6 nov.: Radiografisch onderzoek in de jongensschool: 36 kandidaten op 120. Omstandigheden zijn niet zoals het moet zijn, en ze gaan nochtans uit van Caritas Catholica ...

10 nov.: Maria Verschueren komt te laat: ketting afgesprongen, vuile handen, handen wassen, natuurlijk klas overhoop (4e jaar). Tussenin wordt nog eens een les gegeven van staatsburgerlijke opvoeding om iets gezien te hebben voor het examen.

25 nov.: Juliette Celis kijkt steeds door het venster. Wanneer ik haar zeg achteraan in de klas plaats te nemen, wil ze het na drie keer vragen nog niet doen. De overige leerlingen krijgen ook hun straf omdat ze zoveel praten en zo weinig opletten: ze zullen voor het examen alle vragen moeten kennen.

2 dec.: Juliette heeft anderhalf uur in de bewaarklas gezeten om te leren zwijgen en opletten. In de namiddagles komt ze terug met zuster Alma: vraagt excuus, belooft braaf te zijn en vraagt of ze terug de les mag volgen.

6 dec.: De examenreeks begint vandaag voor godsdienst, staat volgt komende week.

14 dec.: Onder het examen bemerk ik dat alle leerlingen van 2b een rouwlintje dragen: het is omdat de kat van Ria Van Lommel doodgereden werd en begraven is. Praatje met Rosita Vertruyen in de boekerij: "Heb ik het goed gedaan in het examen?" - "Nee." - "Ai, dan zal ik zeker niet meer mogen uitgaan van mijn moeder." - "Daar hebt ge nog tijd genoeg voor." - "Een meisje van 16 mag toch al uitgaan, een jongen vanaf 19 jaar? Ik mag niet naar de film, nochtans vind ik dat minder kwaad dan dansen."

3 jan. 1955: Begin der lessen. Er ligt een lijst met de namen der leerlingen. Als ze praten wordt het genoteerd en later op het rapport gezet. Helpt veel, nu alles stil. Ook punten voor de leskennis.

29 jan.: Rosita heeft een onderhoudje: klachten van een moeder over verhouding met haar zoon. Maria Van Assche overtuigen om omgang te laten met een bepaalde jongen.

21 febr.: Er wordt met sneeuwballen gesmeten en de leraar van godsdienst krijgt een verloren sneeuwbal op het hoofd. Ria Van Lommel komt zich daarna verontschuldigen met een benepen hart. Absolutie: het was niet vrijwillig. Vermaning: als het gebeld is, in de rang gaan staan en ophouden met het spel.

11 maart: Rosita aangesproken omdat ze niet oplet in de les. E.H. Ceulemans heeft last met de leerlingen van het 1e jaar, geeft een klap.

17 maart: In het 3e jaar staat op het bord: Weg met Collard.⁵

24 maart: Geen school. De ouders van de leerlingen gaan in staking omwille van de schoolpolitiek van de regering.

25 april: Hernemen van de lessen na het paasverlof. Simonne en Angèle Hoskens verlaten de school: ze gaan dienen. Diane Van Wesenbeek gaat werken bij coiffeuse. Louisa Verbeeck blijft thuis om te helpen.

28 april: Meisjes van het vierde jaar kافتen regelmatig nieuwe boeken van de boekerij. Het boek 'Meisje wat wil je worden' heeft trek, want er zijn meisjes die het willen lezen ...

⁵ Leo Collard (1902-1981) uit Bergen was socialistisch minister van Onderwijs in de paarse regering (1954-1958) van Achiel Van Acker. Hij liet een groot aantal rijksscholen bouwen en schroefde de subsidies voor het vrij onderwijs terug. De wedden werden ook rechtstreeks aan de leerkrachten uitbetaald en niet-gediplomeerde priesters mochten geen les meer geven. Zijn maatregelen leidden tot een drie jaar durende felle schoolstrijd. Na de verkiezingsoverwinning van de CVP in 1958 werd sloten alle partijen het zgn. Schoolpact, dat voor het vrij onderwijs een min of meer gelijke behandeling garandeerde en dat de schoolvrede herstelde.

18 mei: Einde van de lessenreeks over het huwelijk. Sommigen vonden het goed en interessant, alhoewel soms zwaar. Anderen vonden het 'plezant'. Er was in alle geval zeer goede aandacht en strenge ernst in de les.

26 mei: Exaam van koken voor het derde jaar. Jury: mevr. Van Belle, juffr. Josée, Z.E.H. Pastoor en ik.

De leerlingen van het vierde jaar, 1955-'56. In donkere kledij twee leraressen: Magda Mertens (links) en Alice Nauwelaerts.

1 juni: In het derde jaar blijven weg: Diane Van Wesenbeek en Elza Bertels.

27 juni: Martha Van den Eynde vraagt om een foto van mij te mogen maken!!!

28 juni: Martha probeert na het exaam opnieuw een foto in de klas te maken.

9 juli: 8.30 u. op de meisjeskoer: turnuurtje door de vakschool.

15 juli: Prijsuitdeling. Zeer goede uitslagen in het vierde en derde jaar. Maria Thijs gaat uit met grootste onderscheiding. Na de prijsuitdeling nog een woordje met de schoolverlaters (aanzetten tot vorming van wilskracht en verzorgen van geestelijk leven). Van het achtste studiejaar zijn al 10 meisjes op 28 ingeschreven.

1 sept.: De godsdienstlessen hernemen op dinsdag 6 september. Het eerste jaar telt 26 leerlingen, het tweede jaar 32, derde jaar 27, vierde jaar 19, vijfde jaar 5, zesde jaar 1. Voor de les in het eerste voor de eerste maal eens stout doorgesproken over hun praten buiten in de rij. Schijnt wel te helpen voor de volgende malen. Maria V. mag niet meer terugkomen omwille van haar gedrag met een jongen. Erat concepta, fertur!⁶

26 okt.: We vernamen dat enkele meisjes van de vakschool elke middag om 10 voor 1 de jongens naroeven. Bij controle worden de schuldigen betrapt: Juliette Celis, Maria Geluyck en Mariette Van Heukelom. Bij mijn naderen sprongen ze direct op hun fiets. Een duchtige bolwassing in de les zal hen wel een beetje afkoelen.

27 okt.: Deze namiddag komt Z.E.H. Van Hecken een conferentie geven over Japan, met lichtbeelden. Sinds januari kregen we geen toelage meer van de provincie op ons loon van de staat (75 % van het volledige bedrag), tot hiertoe nog niets gezien. Voor deze maand 68 frank ontvangen van de staat ... Vorige maand was er nog een vierde af van het volledige loon, dus nu nog slechts half loon. Dit is te danken aan de nieuwe wet-Collard, waardoor wij als priester een derderangsburger zijn geworden ... We worden nog strenger, geven gemakkelijker straf (afschrijven van cursus) en bestraffen zwaar niet-leskennis.

22 dec.: Vandaag laatste les van dit jaar. Toch nog moeten vermanen. Ria Van Lommel biedt haar verontschuldigen per brief aan.

15 jan. 1956: Deze week is het de examenweek voor godsdienst.

⁶ (Lat.) Er wordt verteld dat ze zwanger is.

22 jan.: Examenweek voor staatsburgerlijke opvoeding. Voor de mannen van het 1e jaar wordt godsdienst een catastrofe. Meer en meer trachten de meisjes het examen van godsdienst te ontlopen. Sommigen zeggen dat ze het niet moeten meedoen van hun moeder, anderen zijn ziek.

De gang die vanuit de Turnhoutsebaan (achteraan) naar de speelplaats leidde. Het poortje op de voorgrond gaf toegang tot de tuin van onderpastoor Avonts.

Marina D. is betrapt op diefstal in een winkel, ze verklapt ook nog andere vriendinnetjes, waarvan nog twee op de school. Gaby Kestemont heeft kennis en de jongen komt bij haar thuis. "Beter zo dan achter hoek of kant...", maar ze gaat er dan toch mee naar de cinema... (in het donker).

28 jan.: Tien meisjes van het 4e jaar gaan een cursus volgen over 'Inleiding tot het volle leven' door E.H. Vlerick, gegeven in Aurora Consurgens in Schoten. Zeer interessant. Dezelfde leerlingen krijgen hier voor godsdienst de lessen over het huwelijk, die ze met grote interesse volgen en ook wel gedeeltelijk onder elkaar bespreken. Het is er nu wel stil in de klas.

24 febr.: Acht meisjes van het 1e jaar worden ondervraagd. Vier kennen hun les niet. Straf. Slechts na een vermaning van de bestuurster geven ze drie en vier dagen te laat hun straf af. In de volgende les volgt dan ook een ernstige vermaning van mij. De geest in deze klas laat zeer veel te wensen over.

16 maart: Zeer streng in het eerste jaar. Irène Van Looveren wil maar niet opletten, moet met stoel achteraan gaan zitten, wil niet, zal straf krijgen.

23 maart: Irène moet naar de bewaarklas, zich komen verontschuldigen en vragen of ze de komende les mag mee volgen. Ja, op voorwaarde dat het voornemen wordt uitgevoerd, anders dezelfde straf. Er wordt slechte en vooral onzedige lectuur gelezen door de meisjes, ook op school. Het wordt onder elkaar doorgegeven. Een razzia houden?

26 maart: Deze voormiddag wordt een razzia gehouden in alle klassen (niet in 4). Er komt zowat van alles boven: boeken, romannetjes, modebladen, illustraties, filmsterren en tekeningen. Simonne D. heeft een pornografisch boekje. Gevolg: aan de deur gezet zonder genade.

30 maart: Paasverlof tot 16 april.

16 april: Hernemen der lessen. Simonne D. is buiten gezet. Dit feit schijnt wel invloed gehad te hebben. Het is nu stiller.

17 mei: Jacqueline Van der Velde moet zich komen verontschuldigen wegens haar slecht gedrag in de les. Een flinke vermaning is er het gevolg van. Examen van kookles in 3e jaar: diner ...

1 juni: De examens hernemen, eerst in het eerste jaar godsdienst. Het schijnt hier beter en ernstiger te zijn dan vorige maal.

30 juni: Prijsuitdeling voor de vakschool in de turnzaal (niet publiek). De mannen van het vierde jaar nemen afscheid en gaan maandag 2 juli voor drie dagen op kamp in Merksplas. Het schijnt heerlijk gelukt te zijn.

4 sept.: Hernemen der lessen. 32 leerlingen in 1e jaar, 24 in 2e jaar, 33 in 3e en 4e jaar.

Hier eindigen de aantekeningen over de vakschool. In oktober 1956 overleed onderpastoor Emiel Ceulemans en werd Jan Avonts van zijn onderwijsopdracht verlost.

Op een zondag in maart 1980 zag hij zijn oud-leerlingen terug op een reünie in de school aan de Turnhoutsebaan 432, waar hij drie jaar had lesgegeven. Het was Elly Geerts die de Kalmthoutse pastoor een uitnodiging had gestuurd namens de oud-leerlingen die 25 jaar voordien waren afgestudeerd. Het zou een gezellige babbel worden, aldus de brief, met koffie, broodjes en taartjes. Onder de brief noteerde Jan Avonts achteraf: *receptie, foto, druk gesprek; ongeveer 50 aanwezigen, onder wie zuster Alma (83 j.) en vele leerkrachten.*

Dat het weerzien hem plezier had gedaan, is duidelijk, want onder het *Tot weldra* van de uitnodiging van 1981 schreef hij met drie uitroeptekens: *zonder fout !!!*

Bronnen:

Archief HK Jan Vleminck, bundel persoonlijke notities Jan Avonts 1953-1982
J. Wuyts, *Bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs te Wijnegem*, 1974
www.annuntia.be/historiek-van-de-school
e-mails Jos Grommen, maart 2013

WAT STRAATNAMEN VERTELLEN

(T-Z)

Carlo Evers

Tuinwijk

De Tuinwijk ligt tussen de Merksemsebaan, de Fortveldstraat en de Salvialaan. De naam van de straat en van het pleintje werd in de collegezitting van 17 september 1930 vastgelegd.

Reeds op 26 maart 1921 kreeg de maatschappij *De Goedkope Wooning* van het schepencollege de toelating om acht woningen te bouwen vlakbij de Merksemsebaan, aan het zogenaamde *Nieuw Kwartier*, gelegen in de wijk Bergen. Zes aannemers dienden een prijsofferte in. Het goedkoopste bod van 164.900 frank of 20.600 frank per woning werd echter te hoog bevonden. In augustus 1922 werden vervolgens 38 nieuwe woningen aanbesteed. Aannemer Hiel uit Boom was de goedkoopste met 17.300 frank per woning. De bouwwerken duurden tot 1925.

De wijk, die nagenoeg ongeschonden bewaard bleef, illustreert goed de opvattingen van de jaren 1920 over sociale woningbouw. Aan de kant van de Fortveldstraat werd een toen nog onverhard speelpleintje aangelegd, een ontmoetingsplaats waarrond het altijd krioelde van het volk. Achter de huizen, tussen de kleine tuintjes, liep een smalle voetweg, zodat de bewoners langs achter hun huis konden bereiken. In deze arbeiderswoningen woonden aanvankelijk vooral jonge en kinderrijke gezinnen. De huurprijs bedroeg in 1925 55 frank per maand, maar tot grote ergernis van de bewoners verhoogde de 'compagnie' deze prijs voortdurend. Om zich te verantwoorden zou ze het gerucht hebben rondgestrooid dat de gemeente belastingen inde op de huizen. De laatste decennia zijn de meeste huurders eigenaar geworden van hun woning.

Archief gemeente Wijnegem, collegebesluiten 1927-1932
C. Evers en L. Spaepen, *Herinneringen aan Wijnegem*, 2000

Turnhoutsebaan

De Turnhoutsebaan is de verkeersslagader die heel Wijnegem van west naar oost doorsnijdt. Oudere benamingen die op achttiende-eeuwse kaarten voorkomen zijn o.a. *Baene van Antwerpen naer Turnhout* en *Oude Baene*. In het bevolkingsregister 1901-1911 wordt ze omschreven als *de groote steenwegh*.

De Turnhoutsebaan in 1908, ter hoogte van herberg Den Bareel (rechts) op de hoek van de huidige Ridder van Havrelaan.

Deze hoofdweg was al in 1562 verhard van Antwerpen tot aan het Ruggenveld in Deurne. In 1751 werd hij verder gekasseid tot aan De Heijblom in Wijnegem, onder impuls van barones van de Werve van Schilde, die samen met enkele andere aandeelhouders het werk bekostigde. Op de zijwegen plaatste men tolbarelen. Zo waren de voerlui bijna verplicht langs de nieuwe baan te rijden en kon er tolgeld worden geïnd, wat bij de dorpsbewoners tot wrevel leidde. De barelen op de staatsbanen werden in 1880 afgeschaft. Op bevel van Napoleon werd de Turnhoutsebaan verder gekasseid tot Ploeg-Halle. Deze straat was immers van strategisch belang: ze

moest snelle troepenverplaatsingen mogelijk maken. Onder het Nederlands bewind (Willem I) werd de verharding doorgetrokken tot Oostmalle. Pas na de onafhankelijkheid werd de weg volledig afgewerkt tot aan de grens met Nederland.

Bij de bouw van Fort I in 1859 werd de baan rond het fort gelegd. Dat stuk van de oude baan is nu de Dorenboslaan. Het fort werd in 1959 afgebroken, maar pas in 1964-'65 kreeg de Turnhoutsebaan haar eeuwenoud tracé terug. In 2010-'12 werd ze ten slotte van in Deurne tot de Fortveldstraat heraangelegd om de tram opnieuw naar Wijnegem te brengen.

J. Wuyts, *Enkele grepen uit de geschiedenis van Wijnegem*, 1952
Ons dorp van toen, tentoonstellingscatalogus HK Jan Vleminck, 1998

Vaartdijk

De linkeroever van het kanaal, vanaf de hoge brug in de richting van Antwerpen, wordt voorlopig Vaartdijk geheten: college van 14 juli 1952. De Vaartdijk, die over ongeveer een kilometer de zuidoever van het kanaal volgt, wordt in het westen begrensd door de Oud-Sluisstraat en in het oosten door de Kerkhofstraat, waarna hij overgaat in de Kraaidijk. Op de plaats waar, ongeveer in het midden van de straat, de Lange Kruisweg en de Schoolstraat erop uitkomen, is in de jaren 1960 een basketbalpleintje aangelegd. De Vaartdijk was vroeger gescheiden van het lager gelegen jaagpad door een brede, met een dubbele bomenrij begroeide berm. De platanen zijn echter voor de verbreding van het kanaal in de jaren 1980 gesneuveld, ondanks zwaar protest van de omwonenden.

Archief gemeente Wijnegem, collegebesluiten 1948-1957

Veldstraat

Collegebesluit van 10 november 1931: Aan de Kweekstraat zal bepaaldelijk den naam 'Veldstraat' worden gegeven. College 26 mei 1936: Het gedeelte van de Bergenweg vanaf de Bergenstraat tot het verbindingspunt met de Weydveldstraat wordt begrepen in de Veldstraat. Door verdere bebouwing in de jaren 1960 tot 1980

werd de bestaande Veldstraat verlengd tot aan de Zandstraat, met een klein pleintje in het nieuwste gedeelte. In 1964 werd aan de oostkant van de straat in houten, geprefabriceerde klassen een rijkslagere school met kleuterafdeling gebouwd, nu *Het Notendopje* genoemd.

Het oudste gedeelte van de Veldstraat, tussen de Merksemsebaan en de Bergenstraat, werd vroeger *Kweekstraat* genoemd, omdat er vooral gezinnen met veel kinderen woonden. Onder impuls van pastoor Jozef Naulaerts werd de straat herdoopt in *Veldstraat*.

De Veldstraat heeft als zijstraten de Bergenstraat, de Weydveldstraat en de Lange Kruisweg.

Archief gemeente Wijnegem, collegebesluiten 1927-1931
Juil Wuyts, *Enkele grepen uit de geschiedenis van Wijnegem*, 1952

Venhof

De gemeenteraad stelde op 17 december 2007 eenparig de naam *Venhof* vast voor de nieuwe wegenis in het industriegebied van de vroegere site Gyproc. Gyproc, een vervuilend bedrijf dat de bekende 'gyprocplaten' maakte, verhuisde in het begin van deze eeuw naar het havengebied op de Antwerpse Linkeroever.

Venhof is een doodlopende zijstraat van de Merksemsebaan naar het Albertkanaal. Ze is gelegen in het bedrijventerrein Den Hoek nr. 2 en heeft geen zijstraten.

Voor notaris Jozef Aerts te Wijnegem werd op 3 december 1877 een verkoopsakte opgesteld voor een perceel genaamd *de Venhof*, op het Weydveld te Wijnegem, met een oppervlakte van 52 are. Het was Gustave van Havre, burgemeester te Wijnegem, die het perceel kocht van de heer Eduard Reusens, rentenier uit Kasterlee. De heer van Havre betaalde voor het perceel 3.500 frank.

Archief HK Jan Vleminck, fonds van Havre

Voetbalstraat

Op 26 mei 1936 besloot het schepencollege: *Het gedeelte van de Bergenweg vanaf de Oud-Gasthuisstraat, straat welke later zal*

doorlopen tot aan de Zandstraat, wordt genoemd: Voetbalstraat. De naam is geïnspireerd op het feit dat het vroegere voetbalveld van Wijnegem tussen de Zandstraat (toen nog Korte Zandstraat geheten) en de nieuwe Voetbalstraat lag. Dat was het geval tussen 1929 en de verhuis naar de Fortveldstraat na de Tweede Wereldoorlog.

Een zeldzame foto: het voetbalplein tussen de Zandstraat (op de achtergrond) en de latere Voetbalstraat, 1944.

Momenteel verbindt de Voetbalstraat de Lange Kruisweg met de Weydveldstraat en met de Oud-Gasthuisstraat. Op de kruising van deze drie straten werd enkele jaren geleden een klein speelpleintje ingericht.

Archief gemeente Wijnegem, collegebesluiten 1936
Ons dorp van toen, tentoonstellingscatalogus HK Jan Vleminck, 1998.

Vosveld

Op 21 mei 1974 besloot de gemeenteraad de namen *Vosveld* en *Bijkhoevelaan* te geven aan twee nieuwe straten in het industrie-terrein Den Hoek. De naam Vosveld - veld waar veel vossen zaten

- werd vroeger gegeven aan een perceel grond dat op deze plaats lag. Enkele citaten uit oude akten:

1539: *Jan Nijs oft zijn suster een halff buender landts ghelegghen tot Wijneghem int vosvelt dat toe te behoiren placht Diedericken vanden Sanghen.*

1633: *het lant genaempt het vosvelt paelde aen de Clijene Bist.*

1789: *Jonker Petrus Roelants en zijn echtgenote Maria Don Roy verkopen aan Jean Michel van Havre en zijn vrouw Catharina Lunden een stuck landt genaempt het vosvelt, groot 2 bunder 86 roeden.*

RAA o/a Wijn Suppl. N° 4 en N° 40

P. Stijnen, kaart *Casteel ende Graeffschappe van Wijneghem*, 1742, archief van Havre
Archief gemeentehuis Wijnegem, gemeenteraadsbesluiten 1973-1977

Vuurkruisenlaan

Een eerste vraag van de plaatselijke vereniging De Vuurkruisers om een straat te noemen *Vuurkruisen 1914-18-straat* werd door het college verworpen met het argument *dat er reeds een straat is met de benaming Oudstrijderslaan, als herinnering aan al de strijders van beide oorlogen zonder onderscheid te maken van categorie* (collegeverslag 25 oktober 1954).

Toch besliste het college twee jaar later *De verkeersweg voorzien op het bijzonder plan van aanleg n° 2 (als straat D) gelijklopende met de Turnhoutsebaan, vertrekkende van de Fortveldstraat ter hoogte van de Tuinwijk in de richting van de J.B. Pittoorsstraat-Ganzenweg tot aan de Rugeveldstraat, de naam te geven van 'Vuurkruisenlaan'* (4 september 1956). Aan de noordzijde van wat toen nog een zandweg was, lag toen nog een oefenplein van de voetbalclub. De gronden rond de Vuurkruisenlaan en de De Wijngaardstraat, eigendom van de kerkfabriek, werden vanaf 1979 verkaveld en verkocht voor de bouw van de nieuwe kerk.

Een 'vuurkruiser' was een soldaat die in de Eerste Wereldoorlog meevocht en die een 'vuurkaart' heeft gekregen. Deze kaart werd uitgereikt aan militairen die tussen 4 augustus 1914 en 11 november 1918 minstens twaalf maanden effectieve dienst bij de aangeduide eenheden hadden volbracht. Ook de in handen van de

vijand gevallen gewonde militairen konden de vuurkaart krijgen. De kaart gaf recht op bepaalde voordelen zoals 75% vermindering op bus, tram en trein en gratis consultatie bij speciaal aangestelde artsen.

Archief HK Jan Vleminck, archief W.O. I en II
www.stanny-van-grasdorff.be/nieuwe_pagina-2htm

Wervehof

De straatnaam *Wervehof* werd toegekend door de gemeenteraad op 19 september 2011. De straat ligt op de scheiding tussen het woonuitbreidingsgebied van de Ideale Woning en het woonproject 'd'Ouwe Kaars'. Er staan nog bomen van een eikendreef die van de Merksemebaan naar de boerderij loopt. De laatste eigenaars van de boerderij zijn, in afwachting dat ze zal worden afgebroken, het echtpaar Francis Luyckx en Sonja Oorts. Boerderij Oorts is een der oudste hoeven te Wijnegem, nu vlakbij de Houtlaan, in de Broekstraat die later Oud-Sluisstraat werd.

De naam Wervehof komt van *Hof van de Werve*. Een archiefstuk van 1565 vermeldt Jan van de Werve, ridder, gehuwd met Marie van der Elst, als eigenaar. Jan van de Werve bewoonde de hoeve niet zelf, maar verpachtte ze aan Merten Aerts, die ze als 'hoevenaar' (pachter) bewoonde, aldus het stuk. De tekst spreekt van *een hoeve met huysinghen, hoven, lande, weijde, beempde, heyde* en van *een steenen huysinghen metten boogaerde, cruythove, berge, dreve, plantagie ende met den neerhove ende allen den toebehoorten*. Een schatting van goederen uit het jaar 1721 noemt ze: *van outs het Wervenhoff*. De hoeve was vroeger omringd met water; dat is bijvoorbeeld nog duidelijk te zien op de kaart van Ferraris (1775) en zelfs op de kaart van Popp (1858). In 1940 werd de hoeve door de kerkfabriek van Wijnegem in pacht gegeven aan boer Michel Oorts. Die wees leden van de heemkring in de jaren 1960 nog op een brede verzakking in de bodem, litteken van de vroegere watergracht.

RAA o/a Wijn j48
SAA Coll. 11f, 113 recto-114 recto
Archief gemeente Wijnegem, gemeenteraadsbesluiten 1940 en 2011

Weydveldstraat

Het college beslist in zitting van 17 september 1930: *eveneens de straat die later eene verbinding zal daarstellen tusschen de Korte Zandstraat en Schootensche steenweg, de benaming te geven van Weydveldstraat*. De Weydveldstraat verbindt de Veldstraat met de Voetbalstraat. Zoals het besluit van 1930 suggereert, was het oorspronkelijk de bedoeling de straat later door te trekken naar de Schoolstraat. Dit is pas een tiental jaar geleden gebeurd met een voetweg die vanuit de Veldstraat tussen beide basisscholen loopt. De Oud-Gasthuisstraat staat haaks op de Weydveldstraat.

De Weydveldstraat met op de voorgrond de Veldstraat, 1968.

Het Weydveld (brede veld) was de eeuwenoude naam van het hele gebied gelegen tussen de huidige Zandstraat, de Lange Kruisweg, de Veldstraat en de Merksemsebaan. Enkele vermeldingen:
1689: *Item nog een stuck lants groot omtrent de twee bunderen genaemt het Weijtveld met nog een boschken daer neffens* (verkoopsakte van het kasteel Pulhof en alle eraan toebehorende

eigendommen; verkoper was Jan Baptist Gansacker, koper de heer Hyacinte Respanie)

1761: *'t Weijvelt 200R den Heere Grave de Respanie*

1793: Inventarisatie van alle gronden gelegen onder Wijnegem door de Franse Republiek: *Den borger Van Der Fosse woonende tot Brussel competeert nomine uxoris onder dese dorpe de volgende panden. In 't Weijveld 200 R ...*

RAA o/a wijn n°12 minuut v/h dorpsboeck

RAA o/a wijn n° 8a, b, c

Archief HK Jan Vleminck, gemeentebeleid

P. Stijnen, kaart *Casteel ende Graeffschappe van Wijneghem*, 1742

Archief gemeente Wijnegem, collegebesluiten 1927-1932

Wijnegemhof

De straatnaam *Wijnegemhof* werd door de gemeenteraad goedgekeurd op 20 april 2009: *De Raad in openbare zitting (...) beslist eenparig om de naam Wijnegemhof definitief vast te stellen voor de nieuwe toegangsweg tot het gemeentelijk park Wijnegemhof.* Deze nieuwe weg loopt vanaf de Wommelgemsteenweg naar het tuincentrum Avant Garden en de Jan Vlemincktoren.

Onder het Wijnegemhof verstaan we het gemeentelijk park en de site rond het vroegere kasteel van de heren van Wijnegem. De laatste restanten van dit 16de-eeuwse kasteel zijn de Vlemincktoren en de later bijgebouwde remise. De totale oppervlakte van het domein bedraagt 30 ha 6 a 28ca. Op een oude postkaart wordt ook de huidige villa omschreven als *Het Wijnegemhof*.

Op de plaats waar vroeger het kasteel stond, lag tot het begin van de 16de eeuw een met water omringd landgoed, genaamd *Ter Borch*, dat aan het geslacht der Vlemincks toebehoorde. Het was de familie Vleminck die rond 1530 dit goed tot een echt kasteel verbouwde. In 1644 kwam het in handen van de familie de Haudion. Het werd nadien nog herhaaldelijk verkocht. Constant Joostens brak in het midden van de 19de eeuw het oude kasteel af en liet zowat tweehonderd meter verder tegen de vijver een nieuw kasteeltje optrekken. In 1886 werd het hele domein verkocht aan Octaaf van de Werve. In 1900 kwam het in handen van de familie

Mols, die de kasteelvilla in 1935 gedeeltelijk liet afbreken en er de villa van maakte die er nog altijd staat. Het domein is sinds 1970 gemeentelijk park en de villa is nu in gebruik door de vzw De Lichtbron.

Gazet van Antwerpen, 26 febr. 2009

J. Wuyts, *Enkele grepen uit de geschiedenis van Wijnegem*, 1952

C. Evers en L. Spaepen, *Herinneringen aan Wijnegem*, 2000

Willem van Halmalelaan

De Willem van Halmalelaan ligt in het industrieterrein Den Hoek 2, tussen de Merksemsebaan en het kanaal en nabij de grens met Deurne. Ze vormt de verbinding tussen de Blikstraat en de Baron de Grubenlaan.

Uit het gemeenteraadsverslag van 2 februari 2009: *Gelet op het voorstel van heemkundige kring Jan Vleminck om de straten de naam te geven van de vroegere eigenaars van de gronden, zijnde van Halmale, Simon de Heuvel en baron de Gruben; Gelet op de opmerking van de heer D. Verhaert dat zijn fractie zich zal onthouden omdat de voorgestelde personen niets hebben bijgedragen tot de geschiedenis van Wijnegem; De burgemeester stelt dat deze personen er wel voor zorgden dat de gemeente nog veel groene domeinen heeft; Beslist met 15 stemmen voor bij 4 onthoudingen om volgende namen aan de wegen te geven: bestaande betonweg: Baron de Grubenlaan, Insteekweg: Willem van Halmalelaan, verbindingsweg: Simon de Heuvellaan.*

Kasteel Bijckhove, ook nog Hof van Halmale, Amptmanshoeve, Badickhove of Musschenhof genaamd, ligt nabij de Hoogmolenbrug aan de Merksemsebaan.

In de eerste helft van de 16de eeuw was Bijckhove eigendom van ridder Willem van Halmale, gehuwd met Josina van Steenberghe. De familie van Halmale was afkomstig uit Antwerpen, waar ze in de 16de en 17de eeuw functies van schepen, grootaalmoezenier en dergelijke bekleedde. Willem van Halmale was de eerst bekende kasteelheer en eigenaar van de omliggende gronden. Het

industrieterrein palend aan de Houtlaan en de Merksemsebaan viel binnen het kasteeldomein Bijckhove.

P. Arren, *Van kasteel naar kasteel*, deel VII, uitg. Hobonia, 1997

Wommelgemsesteenweg

In de Atlas der Buurtwegen, van 1846 staat deze baan genoteerd onder nummer 37 als: *de Wijneghem à Wommelghem: Wommelgemschen voetweg, lengte 452 m.*

De Wommelgemsesteenweg werd gekasseid tussen 1861 en 1866, vooral met het oog op het toenemende verkeer van en naar de aanlegsteiger van de toen pas aangelegde Kempische Vaart, aan de brug van Wijnegem. Voordien was het slechts een karspoor, dat bovendien aan de Schijnbeemden geregeld overstroomd was.

Zowat een eeuw later werd de baan op het grondgebied van Wommelgem door een autosnelweg doorkruist en werd de kasseiweg geasfalteerd. Recent kreeg hij ook een behoorlijk fietspad. Wat Juul Wuyts in 1952 schreef: *Op deze baan is snel verkeer onmogelijk. Deze steenweg is te smal en geheel of gedeeltelijk in zeer slechte staat, behoort sindsdien tot het verleden. In het centrum van het dorp werd aan de straat een nieuwe kerk in gebruik genomen in 1980.*

Op deze foto uit 1958 zien we vooraan rechts de gevel van de villa Bettonville, die in 1978 werd afgebroken om plaats te maken voor een nieuwe parochiekerk.

TD gemeente Wijnegem, Atlas der Buurtwegen, 1846
J. Wuyts, *Enkele grepen uit de geschiedenis van Wijnegem*, 1952
Ons dorp van toen, tentoonstellingscatalogus HK Jan Vleminck, 1998

Zandstraat

20 februari 1936: *Het college beslist volgende straatnaam te veranderen: De Korte Zandstraat, vanaf de Merxemsche baan tot aan het kanaal (Kempische vaart) in 'Zandstraat'*. Deze straat verbindt de Merksemsebaan met de Vaartdijk. De straat is een van de oudste straten van Wijnegem en vormde vroeger de verbinding tussen de Broekstraat en de Merksemsebaan. Aanvankelijk werd de huidige Zandstraat *Korte Zandstraat* genoemd, terwijl de Beukenlaan de *Lange Zandstraat* was. Zijstraten van de Zandstraat zijn tegenwoordig naast de Beukenlaan de Lange Kruisweg en de Veldstraat.

De naam Zandstraat is vermoedelijk ontleend aan het feit dat het een zanderig gebied was met veel heide, bekend onder de naam *De Bergen*. Vermoedelijk was het terrein er in het verleden dus licht heuvelachtig, zoals ook in *Schilde Bergen* het geval was. Bij de aanleg van het kerkhof, achter de kerk aan de Turnhoutsebaan, werd in het begin van de twintigste eeuw zand uit De Bergen afgegraven om de grond van het nieuwe kerkhof op te hogen.

In de buurt van de Zandstraat en de Beukenlaan lag tot in het midden van de zestiende eeuw de dorpskern van Wijnegem. Op een kaart van landmeter Adam de Cnibbere (1648) staan nog een aantal huisjes getekend en is ook een afbeelding van het vroegere kerkje te zien, waarvan de grondvesten in november 2012 zijn blootgelegd.

Archief gemeente Wijnegem, collegebesluiten 1935-1938

T.D. gemeente Wijnegem, Atlas der Buurtwegen, 1846

Archief HK Jan Vleminck, kaart van Popp, 1860

RAA, Kaart Adam de Cnibbere, 1648

Zevenbunderlaan

Het college beslist aan de wandelweg in de wijk van de Kleine Landeigendom, gaande van de Stokerijstraat naar het binnenplein van deze wijk - breed 6 meter - de benaming 'Zevenbunder weg' te geven (college 12 december 1955). Een bunder is een oude vlakke-

maat die overeenkwam met, variërend van streek tot streek, een oppervlakte tussen 80 en 130 are, dus gemiddeld 1 hectare.

De naam Zevenbunder vinden we al op de kaart van Peter Stijnen uit 1742 voor een gebied tussen de huidige Lindenlei, Kasteellei en Stokerijstraat. Bij de aanleg van het Albertkanaal in 1935 werd het uitgegraven zand op deze open vlakte gespoten, waar toen alleen het Huis van Barmhartigheid stond. In de volksmond was deze opgespoten vlakte bekend als *Het Konijnenbos*.

Luchtfoto van de wijk Zevenbunder met op de achtergrond de Schijnvallei, 1980.

De wijk van de Kleine Landeigendom, met 159 sociale woningen van zes verschillende types, verrees op deze vroegere gronden van de familie Meeùs tussen 1953 en 1957. Arbeiders en bedienden kwamen in aanmerking om een woning kopen op voorwaarde dat ze nog geen eigendom hadden. Ook moesten ze huisdieren zoals kippen of konijnen houden en een kleine moestuin aanleggen.

In 1954 werd de vereniging *Landelijke Sociale Actie Zevenbunder (LSA)* opgericht met als doel de saamenhorigheid onder de bewoners te bevorderen. In 1992 werd naast de Zevenbunderlaan een nieuw gemeenschapshuis gebouwd, waar mensen kunnen samenkomen en deelnemen aan diverse activiteiten.

P. Stijnen, kaart *Casteel ende Graeffschappe van Wijneghem*, 1742
Marcel Holsters, 40 jaar Zevenbunder, op www.zevenbunder.org/?pid=geschiedenis

Mededelingen

Vorbije activiteiten

Naar aanleiding van het artikel in ons decembernummer brachten een vijftiental leden op 27 februari 2013 een geleid bezoek aan de Roma in Borgerhout.

Het vroege vertrekuur (13 uur) kon de echt geïnteresseerden niet tegenhouden. We konden zo van dichtbij de podiumopbouw en de soundcheck meemaken van de Zita Swoon Group, die dezelfde avond zou optreden. Tijdens de rondleiding van 2,5 uur vernamen we tal van wetenswaardigheden over het gebouw en zijn geschiedenis: dat de grote zaal vroeger verwarmd werd langs zuilen aan de muren en nu via vloerverwarming, dat het licht gewelfde zaalplafond niet het dak van het gebouw is, dat de foyer op de eerste verdieping ook de Stan Ockersfoyer wordt genoemd, dat de Roma op maandag en dinsdag nog altijd een filmzaal is, dat je in de jaren na de Tweede Wereldoorlog een halfuur te vroeg moest zijn om nog plaats te hebben, dat de laatste tram toen wachtte tot de voorstelling gedaan was, enzovoort ...

Het bezoek van ons select gezelschap werd afgerond met een drankje in 't Werckhuys in de Zegelstraat. (pl)

Op 19 maart was er weer een Nacht van de Geschiedenis, die zoals al enkele jaren weer de steun kreeg van de heemkring. Het onderwerp was dit keer 'vakmanschap'. Davidsfonds Wijnegem had Mannu Wuyts uitgenodigd om als muzikant én ambachtsman het maken van muziekinstrumenten in de kijker te komen plaatsen. Het was boeiend mee de weg te volgen van het bouwen van een hommel over een viola da gamba tot een spinet en zelfs een kistorgel. De meeste aanwezigen waren blij verrast en luisterden vol bewondering naar de uitleg van een vlotte en enthousiaste verteller. (vw)

Onze paastentoonstelling, met dit jaar als thema 'De kerken van Wijnegem' kende alweer een groot succes. Heel wat mensen verbaasden zich erover dat er in onze gemeente minstens vier kerken hebben gestaan, met elk een aparte geschiedenis. Niet minder dan 1270 bezoekers kwamen naar het gemeenschapscentrum afgezakt, een record op de prestigieuze tentoonstelling over de familie van Havre (2004) na. 67 personen volgden een rondleiding.

We kregen alleen maar lof te horen: over de getoonde voorwerpen en foto's, over de mooie opstelling, de chronologische opbouw, de accuraatheid van het onderzoek ... Het begeleidende boek ging

vlot van de hand. Vele bezoekers namen het ongetwijfeld mee als een nostalgisch aandenken aan een periode uit hun eigen leven. Een dikke dankjewel aan alle medewerkers! (vw)

En de kerken galmen nog na

Jan Claesen (Archebo) was zo vriendelijk ons zijn rapport door te sturen over de archeologische prospectie van de site Beukenlaan-Merksemsebaan-Houtlaan, waar de grondvesten van de middeleeuwse kerk van Wijnegem zijn gevonden. De essentie ervan is al te lezen in de tentoonstellingscatalogus, en aan de vele technische gegevens zullen de meeste lezers geen boodschap hebben, maar de conclusie van het rapport willen we toch citeren:

'De inhoudelijke kwaliteit ligt uitermate hoog. De zeldzaamheid is zeer hoog. Een kerkgebouw met begraafplaats uit de volle middeleeuwen is in Vlaanderen vrij zeldzaam. De informatiewaarde is uitermate hoog. Zowel de locatie buiten het bestaande dorp als de lange ingebruikname van de site en het voorkomen van vergankelijke resten dragen hiertoe bij. Tevens zal de landschappelijke context bewaard zijn. Het criterium belevingswaarde is hier ook belangrijk, aangezien er historische bronnen voorhanden zijn over de site, weliswaar beperkt. Tevens is een publicatie in voorbereiding over het kerkgebouw, wat schetst dat dit leeft onder mensen met interesse voor heemkunde.

De twee afgebakende zones dienen verder onderzocht: aan de ene zijde de sporen uit de metaaltijd, aan de andere zijde resten van steenbouw en menselijke begraving. (...) Er dient behoedzaam te worden omgegaan met het onderste niveau (niveau 3), dat mogelijk vage sporen bevat van een houten (kerk)bouw. Wegens het aantreffen van begraving kan best een fysisch antropoloog in het projectteam worden opgenomen en minstens bij het onderzoek in zone 2 aanwezig zijn op het terrein. Aangezien er iconografische bronnen beschikbaar zijn, is archivalisch onderzoek aangewezen. Tevens dient men een stelpost conservatie te voorzien.'

Grondiger onderzoek van de site is vooropgesteld voor 2015. (ls)

En ook dit nog. Enkele dagen voor de opening van de tentoonstelling vernamen we dat een verzamelaar uit Halle in het bezit zou zijn van het tabernakel van de oude kerk, gedateerd rond 1400. Verrassende ontdekking van een erg waardevol stuk, dat we helaas niet aan het publiek hebben kunnen tonen. Op stilistische gronden rijzen er wel ernstige twijfels over de juistheid van de datering. De kans is reëel dat het gaat om een fragment van de 'chapelle en bois sculpté' (inven-

taris 1798), de Mariakapel die in 1738 aan de parochiekerk werd aangebouwd en die werd afgebroken bij de verbouwing in 1853-'55. Het stuk werd mogelijk door de pastoor of de koster bewaard en is in het begin van de twintigste eeuw in handen gekomen van Jos Plasmans, oudoom van de huidige eigenaar, die het café op de hoek van de Kosterijstraat uitbaatte. Hij was ook horlogemaker, onderhield als dusdanig de torenklok en verzamelde oude spullen. In de jaren 1930 en tot aan zijn dood in 1941 was hij ook voorzitter van harmonie De Wijngaard. (ls)

Komende activiteiten

En we blijven in de kerkelijke sfeer. Op zaterdag 8 juni 2013 om 14 uur bezoeken we het Sint-Fredeganduskerkhof in Deurne. De groene begraafplaats rond de zeventiende-eeuwse kerk is bekend om haar goed bewaarde grafmonumenten uit de 19de en het begin van de 20ste eeuw, hoofdzakelijk in eclectische stijl. Tal van bekende Antwerpenaars liggen er ook begraven. Een gids zal ons er gedurende anderhalf uur rondleiden. We verzamelen aan de ingang (in de Lackborslei, vlakbij het Cogelsplein), gemakkelijk te bereiken met tram 10.

Nadien brengen we nog een kort bezoek aan het heemmuseumpje van Deurne (Turninum), tweehonderd meter daar vandaan, waar we ook iets te drinken zullen krijgen. Deelname is gratis, maar vooraf inschrijven via Ivo Broeckx, liefst voor 1 juni, is wel nodig: ivo.broeckx@heemkringwijnegem.be of tel. 03 353 31 90.

Familienieuws

Wilfried Devriendt, echtgenoot van Beatrijs Vandembulcke, is op 13 februari overleden in Antwerpen. Hij werd geboren in Kortrijk in 1926 en woonde in de Ridder van Havrelaan. Deze minzame flamingant was jarenlang lid van de Algemene Vergadering van de heemkring, tot hij enkele maanden geleden om gezondheidsredenen ontslag nam. Aan de familie onze oprechte deelneming.

Het hoeven niet altijd overlijdensberichten te zijn. Op 28 maart jl. is Tess Evers geboren, eerste kindje van historicus en medewerker van ons tijdschrift (zie het artikel vooraan in dit nummer) Kristof Evers en van Jessy Van Opstal. Hartelijke gelukwensen aan de ouders en de grootouders.

Illustraties:

www.odis.be (4)

www.librariansa.wordpress.com (7a)

www.nl.wikipedia.org (7b)

Archief HK Jan Vleminck (11, 19, 30, 37, 41, 44, 47, 50, 52)

www.dbnl.org (12)

www.delcampe.net (16)

www.dna.be (21)

Maria Wuyts (28a, 35)

Leo Spaepen (28b, 55)

Ivo Broeckx (54)

Jo Giebens (57)

www.commonswikimedia.org (58)